

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Grönhults fruktodling i Vångabygden

- Äppelsorter, historia och framtid

Grönhult's fruit farm in the area of Vånga

- Apple varieties, history and future

Linn Borglund

Foto: Hans Borglund (1956), föreställande Ingeborg, Anders och Christina Borglund

Självständigt arbete • 15 hp

Trädgårdsingenjör:odling – kandidatprogram

Alnarp 2014

Grönhults fruktodling i Vångabygden

- Äppelsorter, historia och framtid

Grönhult's fruit farm in the area of Vånga

- Apple varieties, history and future

Linn Borglund

Handledare: Lotta Nordmark, SLU, Institutionen för Biosystem och teknologi

Btr handledare: Inger Hjalmarsson, SLU, POM Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Helena Persson Hovmalm, SLU, Institutionen för Växtförädling

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsvetenskap

Kurskod: EX0495

Program/utbildning: Trädgårdsingenjör:odling – kandidatprogram

Examen: *Trädgårdssingenjör, kandidatexamen i trädgårdsvetenskap*

Ämne: Trädgårdsvetenskap

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: Juni 2014

Omslagsbild: *Hans Borglund*

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *fruktodling, äppelsorter, Villands Vånga, Grönhult, trädgårdshistoria*

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för biosystem och teknologi

Förord

Grönhult har funnits i min släkt sedan 1939, då min farmorsfar, Josef Rydner, köpte gården. Jag har spenderat minst en sommarvecka där varje år under min uppväxt och har alltid drömt om att bo där, då platsen för mig har ett nästan magiskt skimmer över sig.

Sedan 2009 har min familj bott på Grönhult och när man bor på en sådan gård, och är omgiven av alla dessa kulturminnen och alla byggnader och ting som vittnar om forna tider, är det svårt att inte bli intresserad av och vilja fördjupa sig i dess historia. Fruktdodling är ett ämne som verkligen engagerar mig och därför har jag valt att fördjupa mig i fruktodlingshistorien på gården Grönhult.

Jag vill tacka mina handledare, Lotta Nordmark och Inger Hjalmarsson, för deras engagemang och alla goda synpunkter och kommentarer de bidragit med.

Linn Borglund, maj 2014

Sammanfattning

Kandidatarbetets syfte är att dokumentera och analysera äppelsortimentet på Grönhults fruktodlingar i Vångabygden, samt att beskriva fruktodlingens historiska utveckling och att diskutera kring framtida möjligheter. De metoder som använts är dels en fält- och analysstudie över äppelsortimentet på Grönhult, dels en litteratur- och intervjustudie.

Fruktodling har en mycket lång tradition i Vångabygden och kan spåras tillbaka till tidig medeltid då munkarna på Bäckaskogskloster antas ha startat intresset för fruktodling i trakten. Grönhults fruktodling är en av de tidigaste, lite större, odlingarna i Vångatrakten. Sedan slutet av 1950-talet har fruktodlingen inte skötts professionellt, men ändå underhållits någorlunda och än idag finns ett större antal, fruktbarande äppelträd kvar på gården.

I Bilaga 4 finns en tabell över de 35 äppelsorter som idag finns på Grönhult. I denna tabell kan utläsas vilket land sorterna ursprungligen kommit ifrån, vid vilken tid de introducerats i Sverige, när sorterna mognar, vilken fruktfärg de har och anmärkningar om sorterna, där exempelvis deras hårdighet i landet tas upp. Det framgår också vilka sorter som funnits med i plantskolekataloger från Alnarpsträdgårdar vid olika år och vilka sorter som är svenska mandatsorter.

De slutsatser som har dragits av arbetet är att sortvalen som gjorts på Grönhult under tider när fruktodlingen drevs professionellt överensstämmer med de generella sortrekommendationer som funnits under olika tidsperioder, att intresse finns för att restaurera och bevara fruktodlingen och att tillgångarna på gården väl passar in på de behov som i dagsläget finns inom livsmedel och turism, varvid framtiden ser ljus ut för Grönhults fruktodling.

Nyckelord: *fruktodling, äppelsorter, Villands Vånga, Grönhult, trädgårdshistoria*

Abstract

The aim of this graduate work is to document and analyse the apple assortment present in the orchard of Grönhult, in the district of Vånga, as well as describe the historical development of the fruit farm and to discuss its future possibilities. Methods used are partly a field and analytical study and partly an interview and literature study.

Fruit farming has a very long tradition in the district of Vånga and can be traced back to the early Middle Ages when monks at Bäckaskog Abbey are assumed to have introduced fruit growing to the area. The orchard of Grönhult is one of the oldest, larger, plantations in the district. Since the late 1950s has the orchard not been farmed professionally, yet reasonably well maintained, and still today there are a large number of fruit-bearing trees on the farm.

In Appendix 4 is a table of the 35 apple varieties that exist today on Grönhult. In this table it can be read from which country each variety originate, at which time they were introduced in Sweden, when the varieties ripen, which fruit color they have, and notes of the varieties, where, for instance their hardiness in Sweden is addressed. It is also shown which varieties that can be found in nursery catalogues from Alnarp Gardens from different years and which varieties that are Swedish mandate varieties.

The conclusions drawn from this work is that the selection of apple varieties on Grönhult's fruit farm during periods when the orchard was run professionally is rather consistent with the general recommendations during different time periods. There is an interest to restore and preserve the orchard and the assets of the farm fit well with the needs in the food and tourism sector, indicating a bright future for the orchard of Grönhult.

Keywords: fruit growing, apple varieties, Villands Vånga, Grönhult, horticultural history

Innehållsförteckning

Inledning	7
Avgränsningar	7
Syfte	7
Frågeställningar	8
Material och metod	8
Resultat	9
Fruktodling i Vånga	9
Grönhult	10
Grönhults fruktodlingshistoria och gårdens ägare	11
Läkare Ivar Ammitzböll (1894-1910-talet)	11
Ingenjör Ivar Ammitzböll (1910-talet-1929)	12
Bengt Nilsson (1929-1939)	12
Josef Rydner (1939-1960)	12
Sven-Erik Svensson (1960-1967)	15
Hans och Ingeborg Borglund (1967-2009)	15
Anders Borglund och Lena Blomstergren (2009-)	16
Kvarvarande äppelsortiment på Grönhult	18
Äppelsorter som tidigare funnits på Grönhult	19
Sortrekommendationer	19
Diskussion	20
Egna reflexioner om äppelsorter	20
Sortvalen	21
De gamla äppelsorternas bevarandevärde och deras nyttjande framöver	22
Experiment kring förnygring av fruktodlingen	25
Andra idéer kring fruktodlingens framtid	26
Slutsatser	26
Referenslista	27
Bilaga 1	30
Bilaga 2	31
Bilaga 3	32
Bilaga 4	41

Inledning

Vid Vångabergets fot har människor länge haft fruktodling som en del av sin försörjning (Lindgren, 1950). Platsen är mycket lämpad för detta, då den stora Ivösjön utjämnar temperaturerna och därmed bland annat minimerar risken för vårfrost i fruktodlingarna (Lindgren, 1950). De branta och steniga sluttningarna ner mot Ivösjön lämpade sig heller inte för annan odling, varvid plantering av fruktträd var ett sätt för bönderna att bättre utnyttja sin mark (Lindgren, 1950).

Vånga socken hörde under stora delar av medeltiden till Bäckaskogs kloster (Kristianstadsbladet, 1941), vilket anlagts under tidig medeltid (Lindgren, 1950). Sjön och skogen i närheten av munkklostret verkade temperaturutjämnande och gjorde klimatet gynnsamt för odling av lite mer känsliga växtslag (Lindgren, 1950). Munkarna hade kontakter med kloster i sydligare områden och kunde säkert få tag på ympris den vägen, vilket de sedan kunde ympa in på vildväxande fruktträd i trakten. Antagligen har munkarnas odlingskicklighet varit en starkt bidragande faktor till det stora intresset för fruktodling i trakten kring Villands Vånga (Lindgren, 1950).

I skogarna runt Vånga betade kor och spred genom detta kärnor av äpplen och päron, varefter det tidigare stod gott om vildstammar av dessa fruktslag i skogen (Lindgren, 1950). När fruktodlingar började anläggas i Vånga valde man ut de bästa vildstammarna att plantera ut som grundstammar på lämpliga platser (Lindgren, 1950). Lämpliga vildstammar ansågs vara sådana som växte bra, hade kraftiga rotsystem och var blanka och gröna i barken (Lindgren, 1950).

Gården Grönhult är belägen sex kilometer från Villands Vånga, tre mil norr om Kristianstad. Till gården hör totalt 42 hektar mark, vilket innefattar skog, en bit av sjön Bäen och omkring sju hektar åker. Fruktodling finns idag på åkrarna Norrevång, Västervång, Trehörningen, Toften och Nedersta Lyckan (se karta, Bilaga 2). Det innebär att fruktodlingen idag täcker en yta av ca tre hektar och det finns även en del fruktträd utspridda på olika platser, som exempelvis längs med vägen in till gården.

Grönhults fruktodling är en av de äldsta, lite större odlingarna, i Vångabygden, menar Kristianstadsbladet (1950) och det menar även Hedin (1996). De första fruktträden planterades på gården av regementsläkaren Ammitzböll under senare delen av 1890-talet (Hedin, 1996). Kvar från denna tid, och från första hälften av 1900-talet, finns på Grönhult en större mängd fruktträd och många äldre sorter (Borglund, 2014a).

Avgränsningar

Kandidatarbetet avgränsas till att endast beröra äppelodling, då det är det fruktslag som odlats mest och som i störst utsträckning finns bevarat på Grönhult.

Syfte

Syftet med detta kandidatarbete är att dokumentera och analysera äppelsortimentet på Grönhults fruktodlingar i Vångabygden, samt att beskriva fruktodlingens historiska utveckling och att diskutera kring framtida möjligheter.

Frågeställningar

Hur ser den historiska utvecklingen ut för Grönhults fruktodling?

Vilket sortiment av äpplen har funnits och finns idag i fruktodlingen?

Stämmer sortvalen överens med de generella rekommendationer som funnits under olika tidsperioder?

Vilken status har fruktodlingen idag och hur ser framtiden ut?

Material och metod

Kandidatarbetet är genomfört med hjälp av flera olika metoder. Det är dels en fältstudie och analysstudie över äppelsortimentet på Grönhult, dels en litteratur- och intervjustudie.

De intervjuer som genomförts har varit med noga utvalda, för ämnet relevanta personer. Hans, Anders och Ingeborg Borglund samt Lena Blomstergren har under längre perioder bott på gården Grönhult och varit med om en hel del av fruktodlingshistorien där, varvid de kändes självklara att intervjua. Per Jonsson bor på Södra Grönhult, granngården, och har bott där under hela sitt liv. Han har minnen av Grönhults fruktodling ända sedan 1930-talet och är värdefull som intervjukälla.

Elsa Kjellberg har vuxit upp i Vånga och bott där under stora delar av sitt liv, bland annat granne med fruktodlaren Uno Jönsson, och sitter därmed inne med en hel del kunskaper om fruktodlingarnas historia och vilka äppelsorter som odlats.

Einar Nilsson är en pensionerad fruktodlare i Vånga. Han började odla frukt på 1970-talet, men kunde ge en del intressanta upplysningar om äppelsorter som tidigare odlats där och om tidiga fruktodlingar i Vånga.

Den litteratur som använts i litteraturstudien är framför allt böcker och gamla tidningsartiklar. När det gäller böcker har Anton Nilssons och Carl G. Dahls pomologier, *Våra äppelsorter* respektive *Pomologi I: Äpplen*, varit viktiga källor. I dessa finns beskrivningar över många gamla äppelsorter, av vilka de flesta inte odlas idag, och där finns att läsa om i stort sett alla sorters äpplen som idag finns på Grönhult.

Även ett par årsskrifter av Oppmanna-Vånga Hembygdsförening (Hedin, 1996 och Lindgren, 1950), i vilka många krönikor och artiklar om trakten kring Vånga finns att läsa, har använts som källor.

I POMs (Programmet för odlad mångfalds) häfte *Här bevaras våra svenska fruktsorter* (Hjalmarsson, 2009) har information hittats om svenska mandatsorter och vad som kännetecknar dessa.

Flera pärmar finns på Grönhult med, av Ingeborg Borglund hopsamlade, gamla tidningsartiklar och andra skrifter om gården och trakten. Många av tidningsartiklarna kommer från Kristianstadsbladet och är utgivna under första hälften av 1900-talet. Tidningsartikeln *Frukträden i V. Vånga digna mot skörd under väldiga gyllene bördor: Besök på Grönhult, där Kristianstadsdoktor fick första fruktiden och där tant Grå och röd går igen i krinolin* som gavs ut av Kristianstadsbladet i augusti 1950 var

särskilt informativ om fruktodlingshistorien på Grönhult och odlingens status vid denna tid.

Fältstudien har gjorts på Grönhult, där författaren till detta arbete noggrant och metodiskt räknat alla fruktträd i odlingen under februari månad år 2014. Tidigare har författaren och Anders Borglund gått runt på alla åkrar med fruktträd tillsammans med Hans Borglund för att sortbestämma de olika träden.

Resultat

Fruktodling i Vånga

Bönderna i Villands Vånga har länge haft fruktodling som en del av sin försörjning, men de tidigaste fruktodlingarna i Vånga gav inte några större inkomster till odlarna, även om det gav ett gott tillskott till kosten (Lindgren, 1950). Fruktodlarna reste in till Kristianstad med häst och vagn och sålde frukt på torget, ofta från så slumpmässigt valda lådor som baktråg och bikupor, vilket i alla fall gav dem lite kontanter att spendera på exempelvis socker och kaffe (Lindgren, 1950).

På 1880- och 90-talen började fruktodlingen i trakten komma igång ordentligt, med odlingar i större skala och på odlad jord (Lindgren, 1950). Tidigare hade fruktträden planterats i steniga backar som inte kunde utnyttjas för odling av lantbruksgrödor (Lindgren, 1950).

I Tomarp startade Carl Möllerberg på 1870-talet en fruktodling, som med tiden kom att utvidgas så mycket att den omkring år 1910 ansågs vara den största fruktodlingen i Norden (Möller, 1912). Möllerberg tyckte att trakten passade mycket bra att odla frukt i och att marknaden för frukt också var god (Möller, 1912). I anslutning till fruktodlingen startade han upp trädplantskolor, från vilka han sedan sålde unga fruktträd till människor med fruktintresse i bygden (Möller, 1912).

Helmer Örtengren anlade omkring år 1890 en stor fruktodling vid Helmershus, ett par mil från Vånga, där han redan det första året planterade 7-8000 fruktträd och med tiden ökade antalet fruktträd betydligt (Möller, 1912).

Örtengren satt inne med mycket kunskap och hade stor entusiasm för fruktodling, vilket han gärna delade med sig av till bygdens människor och han var mycket stöttande och uppmuntrande mot dem som ville starta egna fruktodlingar (Lindgren, 1950). Fruktodlingen vid Helmershus bidrog också till det ökande fruktodlingsintresset i Vångatrakten genom att Örtengren införde många nya sorter till bygden och även förmedlade ympris till dem som ville odla frukt (Lindgren, 1950).

Jonsson (2014) menar att Nils Jönsson, även kallad Kåra-Harald, vid Furustad var först med att starta fruktodling i Vånga och att även Bertil Lindgren vid utsikten ut mot Barum var tidig med att odla frukt. Borglund (2014b) håller med om att familjen Lindgren var bland de första som började med fruktodling i Vånga och det gör även den pensionerade fruktodlaren Nilsson (2014).

Helmer Lindgren skötte Lindgrens fruktodlingar till omkring år 1950, då flera dåliga fruktår i kombination med mycket låga priser för frukt (vissa år så lite som 20-25 öre kilot för finfrukten) gjorde det alltför olönsamt med fruktodling (Nilsson, 2014).

Niklas Berg var en annan fruktodlare som tidigt hade stora fruktodlingar i Vånga (Nilsson, 2014) och enligt Jonsson (2014) hade både familjen Lindgren och Niklas Berg egna plantskolor i Vånga, i vilka de drog upp träd till sina fruktodlingar och möjligen även sålde fruktträd till andra fruktodlare i trakten.

På 1920-talet bildades fruktodlarföreningar i bygderna kring Vånga och det var först då som fruktodlingarna i trakten började rationaliseras, med den tidens mått mätt (Lindgren, 1950). I och med föreningarnas bildande anskaffades en högtrycksväxtskyddspruta till trakten, vilket var ett stort framsteg jämfört med de små handsprutor som ditintills använts för växtskyddsbesprutning i fruktodlingarna (Lindgren, 1950).

Efter detta gick utvecklingen snabbt och det dröjde inte länge innan den första motordrivna fruktträdssprutan gjorde entré i Sverige. Den hade utprovats på lantbruksuniversitetet Alnarp med goda resultat och spreds snart till fruktodlingarna i landet (Lindgren, 1950). När det väl gick att rationellt bekämpa skadedjur och svampsjukdomar i odlingarna, och därmed hålla trädens bladverk i god kondition, ökade fruktskördarna dramatiskt och fruktodlarna kunde då börja koncentrera sig på andra faktorer som påverkar trädens kondition och möjliga skördemängder, såsom gödsling, beskärning och jordbearbetning (Lindgren, 1950).

Äppelsorter man tidigt odlade i Vånga var bland annat, med de namn som användes i bygden: Kantiner, lökägglan, börstockar, helflugor, håradkriskor, glasäpplen, kannikor, bunkatiner och röda astrakaner (Lindgren, 1950).

Enligt Kjellberg (2014) är andra äppelsorter som länge odlats i Vånga bland annat Bullerhus, Boiken, Hanaskogs Kaniker, Härratudor (Melonäpple), Höstgyllen och Åkerö.

I den fruktodling i Vånga som Einar Nilsson övertog på 1960-talet var de vanligaste sorterna Gravensteiner, Transparente Blanche, James Grieve, Åkerö, Belle de Boskoop och Cox Pomona (Nilsson, 2014).

En sort som länge och i stor omfattning odlats i Vånga är Villands glasäpple (Kristianstadsbladet, 1941). Enligt Dahl (1943) är det en gammal sort vars historia är något oklar, men som helt klart länge har odlats inom Villands härad och även inom stora delar av Blekinge och i de södra delarna av Småland.

Grönhult

Atmosfären som råder på Grönhult är mycket speciell och är kanhända svår att förklara för någon som aldrig varit där. Det ligger något drömskt och nästan förtrollat över gården; den har varit med om så mycket under århundrandenas lopp och när man ser alla gamla mossbevuxna stengärdesgårdar och andra ting som vittnar om forna tider blir man genast en del av dess häpnadsväckande historia.

Under 300 år, från 1580-talet till 1890-talet, hörde Grönhult till samma släkt (Kristianstadsbladet, 1930). Namnen på de olika ägarna och årtalen då de hade Grönhult i sin ägo finns att läsa i Tabell 1, Bilaga 1.

Många spännande berättelser finns om de olika ägarna av gården inom denna släkt, bland annat om Niels Matzen, som enligt traditionen ska ha räddat livet på

Kristianstads grundare, den danske kungen Kristian IV, under Kalmarkriget vid 1600-talets början (Kristianstadsbladet, 1930).

Mycket finns också berättat om Ored Olsson, vars hela arv, bortsett från gården, uppgick till 33 riksdaler och 17 skilling. Han arbetade ihop till en förmögenhet under hembrännings storhetstid under 1800-talets första hälft, och inköpte den ena gården efter den andra i trakten, för att kunna lämna sina fyra söner varsin större gård i arv (Kristianstadsbladet, 1930).

De föremål från olika tidsperioder som finns kvar på Grönhult är av stort kulturminnesintresse. Bland annat finns en helt intakt "likkällare" på gården. I denna lär avlidna personer ha förvarats under kalla och snöiga perioder, då det var omöjligt att få dem begravda på kyrkogården i Vånga (Borglund, 2014b). Även andra ruiner finns att se på Grönhult, såsom ett par potatiskällare, en smedja, ett mejeri och en tvättstuga.

Annat som gör Grönhult till en mycket speciell plats är att gården ligger så helt avskärmd från allt annat, med bokskogen som närmsta granne, och lugnet och tystnaden ligger som ett skyddande täcke över platsen. På gården omgärdas man av lummig grönska vart man tittar och trots att de fantastiskt vackra och välskötta trädgårdar, med stenpartier, rosenrabatter och grusgångar, som anlades av Josef Rydner under 1940- och 50-talen inte längre finns kvar, kan man ännu skymta spår av dem i grönskan runt bostadshuset.

Sedan 1890-talet har fruktodling varit en stor och viktig del av gårdens historia.

Grönhults fruktodlingshistoria och gårdens ägare

Namnen på alla ägare av Grönhult och de tidsperioder dessa varit ägare till gården kan läsas i Tabell 1, Bilaga 1.

Läkare Ivar Ammitzböll (1894-1910-talet)

Den danskfödde regementsläkaren Ivar Ammitzböll var den som först planterade fruktträd på gården Grönhult (Hedin, 1996) De första träden planterade han under 1890-talet, efter att han blivit ägare till Grönhult år 1894 (Hedin, 1996).

Han hade ett stort intresse för entomologi, läran om insekter, och som ung studerade han biologi och medicin i Köpenhamn (Ammitzböll, 2013). Han avslutade sina studier till läkare i Sverige och bodde sedan resten av sitt liv i Skåne, där han med stort intresse utforskade floran och insektslivet (Ammitzböll, 2013). Intresset för insekter visade sig också genom att han var med om att starta flera entomologiska föreningar, i Danmark såväl som i Sverige (Ammitzböll, 2013), och under senare delen av sitt liv var han en aktiv medlem i Norra Villands Biodlarförening (Hedin, 1996).

Ingen information tycks finnas bevarad angående vilken typ av fruktträd Ivar Ammitzböll planterade på Grönhult (Borglund, 2014a). Om det var egna kärnsådder eller redan etablerade sorter kan därför inte konstateras med säkerhet (Borglund, 2014a). Dock är det säkert att det i fruktodlingen idag finns mycket gamla äppelträd, med stor stamdiameter, av sorterna Blenheim, Gravensteiner, Åkerö och Melon (Borglund, 2014b). Dessa äppelträd var gamla redan på 1940-talet och det är troligt

att de planterats i slutet av 1800-talet eller möjligen början av 1900-talet (Borglund, 2014b).

Ingenjör Ivar Ammitzböll (1910-talet-1929)

Ivar Ammitzböll, son till regementsläkaren, var ingenjör (Jönsson, 1949). Enligt en artikel i Kristianstadsbladet från 1955 utvidgade han betydligt de av hans far planterade fruktodlingarna på Grönhult (Kristianstadsbladet, 1955).

Jönsson (1949) menar att Ivar Ammitzböll hade otur med ekonomin och detta håller Jonsson (2014) med om. Enligt Jonsson (2014) spenderade Ivar, som även kallades Blåskägg, mycket pengar på att vara "fin" trots att han hade mycket ringa inkomster.

Under första hälften av 1920-talet arrenderade han ut fruktodlingen och åkermarken på Grönhult (Jonsson, 2014) och senare sålde han större delen av den skog som hörde till Grönhult till staten och resten av gården till predikanten Bengt Nilsson (Jönsson, 1949).

Enligt Jonsson (2014) sålde han skogen 1927 eller 1928 och sedan bostadshuset och åkrarna år 1929. Själv flyttade Ivar Ammitzböll till ett nyligen byggt, mindre hus, som styckats av från Grönhults ägor (Jonsson, 2014). Där bodde han sedan under många år, under vilka han ofta var runt i trakten och ympade åt folk som önskade plantera fruktträd av goda sorter (Jonsson, 2014).

Bengt Nilsson (1929-1939)

Bengt Nilsson köpte Grönhult 1929. Han hade tidigare haft en bokhandel i Simrishamn och efter flytten till gården körde han runt i trakten och sålde böcker (Jonsson, 2014).

Då Bengt Nilsson ofta var ute på försäljningsresor, spenderade han inte mycket tid på Grönhult, men hans systrar var dock bofasta på gården (Jonsson, 2014). Nilssons hade lantbruk på gården, med djurhållning och spannmålsodling (Jonsson, 2014). De föryngrade inte fruktodlingen, men förvaldade och skötte de fruktträd som fanns där och plockade och sålde frukten (Jonsson, 2014).

I en tidningsartikel i Kristianstadsbladet den 5/8 år 1933 nämns att herr Bengt Nilsson, den dåvarande ägaren av gården Grönhult, "framför allt lagt an på fruktodling" (Kristianstadsbladet, 1933).

Josef Rydner (1939-1960)

Josef Rydner var gift med Emmy Rydner (född Engleson) och de hade tre döttrar; Margareta, Elisabet och Ingeborg (Borglund, 2014a). Längre var familjen bosatt i Kristianstad, där Josef Rydner hade en fröhandel, men mot slutet av 1930-talet fick han problem med sina luftrör och blev då av läkare ordinerad att flytta ut på landet (Borglund, 2014a).

Familjen hittade en ganska misskött gård med ett nedgången hus i stort behov av renovering. Gården hade länge legat ute till försäljning, varvid priset blivit fördelaktigt (Borglund, 2014a). Emmy Rydner var inte alls intresserad av att flytta in i det stora, mörka huset med de buktande tapeterna, men Josef föll genast för gården och såg förbi dess dåvarande skick (Borglund, 2014a). Flytten till Grönhult skedde 1939 (Borglund, 2014a).

På gården fanns då en stor mängd gamla fruktträd och Josef Rydner gick in för att åter göra fruktodlingen lönsam (Borglund, 2014b). Bland annat fanns det på en av åkrarna, Toften (se karta, Bilaga 2), några riktigt gamla Blenheimträd. På 1940-talet funderade man på att röja dessa träd, men de fick stå kvar och finns än idag att se på Grönhult (Borglund, 2014b).

Många av de gamla fruktträd som fanns på Grönhult när familjen Rydner flyttade dit frös bort under de hårda krigsvintrarna på 1940-talet (Borglund, 2014b). De sorter som frös bort var framför allt Gravensteiner och Åkerö. Dessa ersattes av Josef Rydner, som efter krigsvintrarna ympade in bland annat Åkerö, Signe Tillisch och Gravensteiner (Borglund, 2014b). Enligt Borglund (2014c) ympade Josef Rydner en hel del på fruktbuskar som fanns på gården, vilka sedan blev låga och bra träd som var lätta att plocka frukt från.

I en tidningsartikel som publicerades i Kristianstadsbladet den 14 augusti 1950 intervjuas Josef Rydner. Detta år dignade fruktträden i Vånga av frukt, liksom på Grönhult, och augustisolen var brännande (Kristianstadsbladet, 1950). De flesta fruktträden fick stöttas med kryckor för att kunna bära upp tyngden av den stora fruktmängden utan att knäckas sönder (Kristianstadsbladet, 1950).

Frukten mognade ovanligt tidigt år 1950 och Josef Rydner säger sig aldrig ha börjat skörda frukt så tidigt som detta år (Kristianstadsbladet, 1950). Minst två veckor tidigare än vanligt hade man börjat skörda på Grönhult och den 14 augusti var fruktutvecklingen där den brukade vara i slutet av augusti (Kristianstadsbladet, 1950).

Josef Rydner beräknade att han skulle kunna skörda över 100 000 kg från sina 3500 fruktträd, vilket skulle bli en ovanligt fin skörd "om inte det inträffar förfärliga ting på slutet" (Kristianstadsbladet, 1950). Det fanns ett kanikerträd som var helt översållat med frukt, vilket Josef Rydner uppskattade att man skulle kunna skörda över 400 kg från (Kristianstadsbladet, 1950). Detta träd hade man stöttat upp alla grenar på, men ändå brakade en del av dem sönder på grund av den oerhörda tyngden av all frukt (Kristianstadsbladet, 1950).

Josef Rydner glädde sig mycket över den stora skördemängden, men var rädd att det skulle bli viss svårighet att få ihop tillräckligt med folk till plockningen (Kristianstadsbladet, 1950). Karelaren Mikko praktiserade i fruktodlingen vid denna tid för att lära sig fruktodlarkonsten och ta med sig kunskaperna till sitt hemland (Kristianstadsbladet, 1950). Josef Rydner tyckte att han var mycket duktig och var tacksam över hans hjälp denna intensiva skördeperiod (Kristianstadsbladet, 1950).

Enligt Borglund (2014b) var det folk från bygden som kom och plockade frukt på Grönhult under 1940- och 50-talen och många av dem kom från det närliggande lilla samhället Skärnsås. Alfild Nilsson var en sådan Skärnsåsbo, som jobbade mycket på Grönhult, bland annat med att plocka frukt och att städa i bostadshuset (Borglund, 2014a). Hon var god vän med Emmy Rydner och cyklade ofta till Grönhult för att hjälpa till med diverse sysslor (Borglund, 2014a).

Vid mitten av 1900-talet var det ett par lag på vardera 15-16 frukt-plockare som varje år skördade frukt på Grönhult (Borglund, 2014b). Frukt-plockarna hade arbete på annat håll under resten av året och det de tjänade på fruktskörden sågs som en

extrainkomst (Borglund, 2014b). Det fanns dock en permanent trädskötare, vid namn Nils Harry Persson, som bodde på gården, i en stuga från 1700-talet, som på den tiden kallades för Trädskötarbostaden (Borglund, 2014b). En på gården boende dräng skötte om djuren, men han hjälpte även till i fruktodlingen (Borglund, 2014b).

År 1950 fanns på Grönhult både "gamla, vördnadsvärda åldringar och unga spänstiga träd, alla lika tyngda under sin fruktsamhets börda" (Kristianstadsbladet, 1950). Mer än 2000 av de 3500 fruktträden var, enligt Josef Rydner, kvar från tiden innan han flyttade till Grönhult och började sköta fruktodlingen (Kristianstadsbladet, 1950). Josef Rydner ville bevara det gamla på gården. Han sa "här tas inte det gamla bort, här skall det ha en fristad! Dessa gamla delar är en källa till så mycket skönhetsglädje!" (Kristianstadsbladet, 1950).

Många av de gamla äppelträden var dock av tidigmognande sorter och på dessa ympade Josef Rydner in senare sorter, då det var frukt med lång hållbarhet som efterfrågades mest (Kristianstadsbladet, 1950). I bostadshuset gamla källare, med metertjocka murar, kunde han förvara frukt väl ända fram till påsk. 40 000 kg frukt fick han plats med i källaren (Kristianstadsbladet, 1950).

I fruktodlingen skulle det inte växa gräs mellan träden. Under 1940- och 50-talen kom Per Olsson från Skräddaretorpet (en och en halv kilometer från Grönhult) körande med häst och vagn (Borglund, 2014b). Han plöjde i fruktodlingen en gång varje vår och harvade sedan regelbundet mellan träden under stora delar av sommaren (Borglund, 2014b). Se Figur 1 nedan.

Figur 1. Nyharvat på Norrevång, maj 1954. Foto: Ingeborg Borglund (1954)

Under 1940- och 50-talen var fruktodlingen blomstrande och under kriget gick det att tjäna bra med pengar på fruktodling genom att hyra järnvägsvagnar och åka upp till Norrland och sälja frukt (Borglund, 2014b). Detta fortsatte Josef Rydner och hans fru, Emmy, med även en bit in på 1950-talet (Borglund, 2014b).

Vad som helst dög till fabriksfrukt under kriget (Borglund, 2014b). Frukten skulle kanske inte vara rutten, men annars gick det mesta att sälja (Borglund, 2014b). Ingeborg Borglund, Josef Rydners dotter, var ute på senhöstarna/vintrarna och

plockade det lilla som lämnats på träden och sparkade loss äpplen som frusit fast i marken (Borglund, 2014b). För detta tjänade hon omkring 5 öre kilot, vilket kanske inte låter som så mycket, men efter en del arbete blev det ändå en hel del pengar och på detta vis tjänade hon ihop till en ny vinterkappa (Borglund, 2014b).

1960, samma dag som barnbarnet Anders Borglund började skolan, dog Josef Rydner (Borglund, 2014a). Hans änka, Emmy, var ensam ägare till gården och fruktodlingen under sju år, men överlät sedan gården till yngsta dottern Ingeborg och hennes man Hans Borglund (Borglund, 2014a). Emmy bodde kvar på gården till sin död, 1977, och Hans och Ingeborg Borglund flyttade inte permanent till gården förrän 1989 (Borglund, 2014a).

Sven-Erik Svensson (1960-1967)

Sven-Erik Svensson arrenderade fruktodlingen på Grönhult efter Josef Rydners död och fram till och med 1967 (Borglund, 2014b). Under de första åren, i början av 1960-talet, ansvarade han för besprutningen av fruktodlingen och klippte träden om vårarna, medan Emmy Rydner fortfarande hade ansvaret för övrig skötsel av odlingen och var den som tog in fruktblockare om höstarna (Borglund, 2014b).

Sedan arrenderade Sven-Erik fruktodlingen fullt ut under ett antal år och skötte allt arbetet med den (Borglund, 2014b). Han nyplanterade en hel del i odlingen, då det var sagt att han fick arrendera fruktodlingen utan betalning mot att han planterade nya fruktträd (Borglund, 2014b). Han planterade många små träd under de stora träden i fruktodlingen, i tanken att de nya skulle få växa upp lite innan de gamla fälldes (Borglund, 2014b). Detta blev dock inte alls lyckat då Sven-Erik inte satte harskydd runt de små fruktträden, varvid de alla förstördes av harar (Borglund, 2014b).

Troligtvis var de flesta av de äppelträd som planterades av sorten Ingrid Marie, då det vid denna tid var den sort som ansågs mest gångbar i handeln (Borglund, 2014b).

Hans och Ingeborg Borglund (1967-2009)

Hans och Ingeborg Borglund (Josef Rydners dotter och hennes man) tog över Grönhult år 1967 (Borglund, 2014a). De var båda utbildade läkare och var bosatta i Kristianstad tillsammans med sina tre barn, Christina, Anders och Mats (Borglund, 2014a).

När de tog över gården tyckte de att fruktodlingen sköttes för dåligt, varvid Hans bestämde sig för att sköta den själv och köpte in en växtskyddsspruta till traktorn (Borglund, 2014a). Han genomförde sedan själv alla växtskyddsbesprutningar i odlingen under flera år och fyllde på vatten och blandade med kemikalier utanför köksdörren på Grönhult (Borglund, 2014a). När det sprutades med växtskyddsmedel i fruktodlingen skulle familjen hålla sig inne, men även inne i huset luktade det starkt av giftet (Borglund, 2014a).

Hugo Österberg, en mångsysslare från Skärnsnäs, klippte fruktträden varje vår under många, många år (Borglund, 2014a). Han började med det redan någon gång vid slutet av 60-talet och höll på ända fram till omkring 1985 (Borglund, 2014a). Han

klippte vanligen träden från marken och använde då en lång stång med sax i ena änden (Borglund, 2014a).

Under 1970- och 80-talen såldes frukt från Grönhult till Tord Eriksson Frukt vid Arkelstorp och lastbilar kom och hämtade äpplen från gården (Borglund, 2014a). Frukten skulle då vara sorterad i kategorierna Extra prima, Prima, Standardfrukt, Hushållsfrukt och Fabriksfrukt (Borglund, 2014a). Detta gjordes med hjälp av ett fruktmått, men det var inte bara storleken som avgjorde vad frukten klassades som, utan även äpplen som storleksmässigt hade passat som Extra prima kunde räknas som fabriksfrukt om det fanns fläckar på dem (Borglund, 2014b).

Under Hans och Ingeborgs tid på Grönhult minskades fruktodlingen efter hand ner betydligt (Borglund, 2014a). De två åkrarna Översta Lyckan och Mellersta Lyckan byttes mot slutet av 1960-talet bort mot bokskogen ner mot sjön Bäen och togs över av Domänverket (Borglund, 2014a).

På dessa "Lyckor", speciellt på Översta, stod det då många fruktträd, vilka blev kvar ett antal år efter det att åkrarna inte längre tillhörde Grönhult och Hans och Anders Borglund brukade gå dit om höstarna och plocka fallfrukt, då de tyckte att det var synd att ingen tog vara på frukten (Borglund, 2014a). På Översta Lyckan stod det mycket Hanaskogs Kaniker och en del renetter och på Mellersta Lyckan stod framför allt Gravensteiner, samt en del Åkerö (Borglund, 2014b).

Alla fruktträden på Storå kern (se karta, Bilaga 2) röjdes bort vid mitten av 1960-talet (Borglund, 2014a). Där stod tidigare bland annat flera rader stora, grova Åkeröträd till vilka mycket höga stegar krävdes för att kunna plocka frukten i topparna (Jonsson, 2014). Det lönade sig att skörda på detta vis under 1940-talet, trots riskerna med att klättra så högt på rangliga stegar (Jonsson, 2014).

På halva Norrevång (se karta, Bilaga 2) planterades det på 1970-talet granskog och fruktträden, av vilka många var av sorten Melon, röjdes bort av skogsbolaget (Borglund, 2014b). Senare fick en del av åkern Västervång (se karta, Bilaga 2) växa igen och de fruktträd som stod där fick stå kvar och blev med tiden allt mer dolda av den uppväxande skogen (Borglund, 2014b).

Hans och Ingeborg planterade också en del nytt (Borglund, 2014a). De satta många nya plommonträd, men även en del äppleträd (Borglund, 2014a). Äppleträden som sattes på 1970-talet var av sorterna Lobo, Ingrid Marie, Åkerö, Aroma och Alice (Borglund, 2014a).

Anders Borglund och Lena Blomstergren (2009-)

Anders Borglund växte upp i Kristianstad och spenderade nästan alla helger och ledigheter på Grönhult (Borglund, 2014a). Att hjälpa till i fruktodlingen med att bland annat plocka beskärningsris om vårarna var en stor del av Anders barndom, och det satte djupa spår i honom (Borglund, 2014a).

Han minns väl hur det var när fruktträden på Storå kern (se karta, Bilaga 2) skulle röjas under mitten av 1960-talet, då han som tolv-trettonåring var med och hade arbetsuppgifter som bland annat innefattade att dra upp trädstubbar med traktor, plocka ris och hoppa på eldhögar för att de skulle brinna bättre (Borglund, 2014a).

På 1970-talet bodde Anders ett helt år på Grönhult och höll sin gamla mormor, Emmy Rydner, sällskap samtidigt som han hjälpte till med diverse sysslor på gården (Borglund, 2014a).

Under stora delar av 1980-talet bodde han i den gamla Trädkötarbostaden på Grönhult tillsammans med Lena Blomstergren, som han gifte sig med 1992 (Borglund, 2014a). De arbetade båda på dataavdelningen på Volvo Olofström (Blomstergren, 2014). På höstarna hjälpte de till med fruktplockningen och en höst, när Hans och Ingeborg var på en längre resa i USA, skötte de hela fruktodlingen (Blomstergren, 2014).

År 1989 flyttade de och var borta i 20 år (Blomstergren, 2014). Under dessa år var de bosatta i Hofors, Stockholm och Falun och skaffade fyra barn (Blomstergren, 2014). 2009 fick de sin gamla dröm uppfylld och fick ta över gården (Blomstergren, 2014). Den äldsta dottern, My, hade just tagit studenten och stannade kvar i Falun, men de tre övriga barnen, Linn, Tim och Ayla, flyttade med till Grönhult (Blomstergren, 2014).

De första åren gick det mesta av den lediga tiden åt till att återställa åkrarna från sly och våldsamma vildsvinsangrepp (Blomstergren, 2014). Ungdomarna gick i skolan och Anders och Lena hade båda jobb i Kristianstad, varvid det var kvällar och helger som kunde ägnas åt att sköta gården (Blomstergren, 2014).

Efter hand ökade intresset och möjligheten att sköta fruktodlingen (Blomstergren, 2014). Åkrarna stängslades in mot vildsvinen och de flesta åkerkanter hade rensats från uppväxande småträd (Blomstergren, 2014). Under år 2013, när sommaren var så varm och solig och äppelskörden blev så fantastiskt fin, kände familjen extra tydligt att de ville satsa på att sköta fruktodlingen bättre och att lära sig mer om dess historia och vilka sorter som finns där idag (Blomstergren, 2014).

Figur 2. Översta lagret av fruktskörden hösten 2013. Foto: Anders Borglund (2013).

Av de 3500 fruktträd som Josef Rydner hade på Grönhult år 1950 (Kristianstadsbladet, 1950) finns idag endast en mindre del kvar. I den fruktträdräkning som genomfördes i februari 2014 framkom att det idag finns 332 äppelträd på Grönhult och totalt 415 fruktträd. Resten är päron, plommon och körsbär.

Många av de äppelträd som finns idag är i ganska dåligt skick; en del på grund av hög ålder, andra för att de sköts för dåligt under senare år, varvid de lägre grenarna dött bort och träden bara lever i topparna. Det finns också ett antal träd av vildapelkaraktär, som antingen uppkommit genom kärnor eller som ett resultat av att nya skott växt upp från grundstammen på gamla äppelträd. I den del av Västervång (se karta, Bilaga 2) där det numera är skog står ännu 17 levande äppelträd inne i skogen.

Drömmen är att ha en fruktodling i samspel med naturen, där ingen del av odlandet ska ha negativ inverkan på miljön eller på gårdens invånare. Tanken är att äppelträden ska få sköta sig själva och ge nyttig och naturlig (helt ekologisk och obesprutad) frukt efter förmåga. Träden kommer att beskäras efter tid och förmåga, där målet är att hinna klippa så många äppelträd som möjligt varje år. Enligt Korsgaard och Lindhard Pedersen (2007) är årlig beskärning av fruktträd viktigt, både för fruktkvaliteten och för att undvika svampsjukdomar, eftersom ljus och luft släpps in i trädkronorna.

Äppelträden på Grönhult kommer även varje år att få en naturlig gödning, då marken runt dem och mellan trädraderna inte bearbetas utan är bevuxen med gräs och annan växtlighet. Gräset i fruktodlingen klipps två-tre gånger varje sommar och gräsklippet, som lämnas under träden, tillför näringsämnen för trädrötterna att ta upp. En tanke är också att de stora mängder lönnlöv som gårdens vårdträd faller varje höst skulle kunna spridas ut under fruktträden och tillföra dem näring.

Kvarvarande äppelsortiment på Grönhult

Sortvariationen på Grönhult är stor; bland de 332 äppelträden på gården finns 35 olika sorter representerade. En del äppelsorter finns det många träd av, som exempelvis Filippa, Ingrid Marie och Åkerö, och av andra finns det bara ett eller ett fåtal träd.

För vissa träd råder det tveksamheter om sorttillhörigheten, varvid det skulle kunna finnas fler äppelsorter på Grönhult än man i dagsläget vet om, men för de flesta äppelträd är detta klarlagt. Bland annat finns det på Grönhult, enligt Borglund (2014b), äppelträd av sorterna Kalmar Glasäpple, Ölands Kungsäpple samt Röd renett (förmodligen ett lokalt namn, eller, som Dahl (1943) menar, ett namn på en grupp inom renetterna. Exakt sort är inte klarlagt då det finns ett antal olika renetter med röd färg). Borglund (2014a) menar att där även finns ett träd av sorten Husmoder. Sorttillhörigheten hos de fyra ovan nämnda sorterna har inte kunnat verifieras, då de berörda äppelträden inte bar frukt under sortinventeringen hösten 2013. Dessa träd och andra speciella äppelträd på Grönhult finns beskrivna i Bilaga 3, där urvalet baserats på trädens intressanta historia, utseende och/ eller ovanlighet i sortimentet.

Alla äppelsorter som idag finns i Grönhults sortiment är listade i Tabell 2, Bilaga 4. Sorterna är ordnade efter mognadstid, med de som mognar tidigast högst upp i tabellen. Där kan man också utläsa vid vilken tid de olika äppelsorterna introducerats i Sverige, vid vilka år de förekommit i plantskolekataloger från Alnarpsträdgårdar, i vilket land de uppkommit, färgen på frukten, anmärkningar om sorterna (bland annat gällande deras hårdighet i Sverige) och vilka som är svenska mandatsorter.

51 % de äppelsorter som finns på Grönhult idag är svenska mandatsorter, dvs. sorter som bevaras inom POM (Programmet för Odlad Mångfald). Mandatsorter är fruktsorter av svenskt ursprung, samt utländska sorter med lång odlingstradition i landet (Hjalmarsson, 2009). Sorter med svenskt ursprung är dels lokala sorter, som fått namn och spridits på en viss plats i landet, dels sorter som tagits fram och marknadsförts som ett resultat av svensk växtförädling (Hjalmarsson, 2009).

Tanken med att lista fruktsorter som mandatsorter är att gamla sorter av kulturellt, historiskt och pomologiskt intresse ska bevaras för framtiden (Hjalmarsson, 2009). I praktiken sker detta bevarande i lokala klonarkiv på olika platser i Sverige och tanken är att alla dessa sorter också ska planteras på Alnarp (Hjalmarsson, 2009).

Äppelsorter som tidigare funnits på Grönhult

På Norrevångs sluttningar (se karta, Bilaga 2) stod tidigare många Läderrenetter samt röda och grå renetter (Borglund, 2014b).

Det har funnits några äppelträd av sorten Husmoder, av vilka ett eventuellt finns kvar i kanten av Byggeslyckan (se karta, Bilaga 2) (Borglund, 2014a).

På Toften (se karta, Bilaga 2) stod fram till början av 1980-talet ett träd av den unika sorten Grönhultsäpple (Borglund, 2014a). Detta träd hade Josef Rydner dragit upp från en kärna, troligen under 1940-talet, men då det aldrig togs ympkvistar från trädet dog sorten tyvärr med trädet (Borglund, 2014a). Äpplena var röda och hade en god smak som påminde om Maglemer (Borglund, 2014a).

Enligt Jonsson (2014) har det funnits ett träd av sorten Dubbelmelon på Grönhult, vilket han tror ska finnas kvar än idag, men detta har inte kunnat påvisas.

Det är troligt att fler äppelsorter har funnits på Grönhult under fruktodlingens historia, men om fler än ovan nämnda finns ingen information bevarad.

Sortrekommendationer

I Sveriges pomologiska förenings årsskrift från 1902 rekommenderades fruktodlarna att begränsa sitt äppelsortiment, då den stora variationen av sorter och den begränsade kvantiteten av varje enskild sort gjorde det svårt för svensk fruktodling att stå sig i konkurrensen mot utlandet (Svensson, 1903). Många av de fruktsorter som odlades ansågs också ha blivit mycket slumpmässigt utvalda och en hel del av dem sågs som olämpliga för odling i svenskt klimat (Svensson, 1903).

Av de äppelsorter som 1902 rekommenderades för svenska fruktodlingar finns fem av sex sorter på Grönhult, nämligen Åkerö, Gravensteiner, Ribston, Melonäpple samt Sävstaholm (se Tabell 2, Bilaga 4). Den sjätte sorten, Grågylling, rekommenderades inte för odling i södra Sverige (Svensson, 1903).

År 1956 togs rekommendationer fram för äppelsortimentet i yrkesmässig fruktodling i samråd mellan representanter för frukthandeln och för den yrkesmässiga fruktodlingen i Sverige (Wilhelmssons, 1956). Sorterna valdes utifrån kriterierna att de skulle vara relativt lättsålda och inte alltför svårödlade (Wilhelmssons, 1956).

Bland de äppelsorter som rekommenderades 1956 finns tio av fjorton sorter på Grönhult. Dessa är Cox's Orange, Cox's Pomona, Gravensteiner, Gul Richard, Ingrid Marie, James Grieve, Laxton's Superb, Ribston, Signe Tillisch och Transparente Blanche (se Tabell 2, Bilaga 4) (Wilhelmssons, 1956). Av dessa var det endast Röd Gravensteiner och Gul Richard (se Tabell 2, Bilaga 4) som rekommenderades för ökad odling genom nyplantering eller omympning (Wilhelmssons, 1956).

År 1958 rekommenderade Sveriges pomologiska förening en lång lista med äppelsorter för allmän odling i Sverige (Sonesson, 1965). Av de 41 sorterna finns 18 stycken på Grönhult i dagsläget. Här har Belle de Boskoop, Blenheim, Dronning Louise, Filippa, Jonathan, Lobo, Wealthy och Åkerö (se Tabell 2, Bilaga 4) tillkommit till de i ovanstående stycke nämnda äppelsorterna (Sonesson, 1965).

I plantskolekataloger från Alnarpsträdgårdar, som utgivits vid olika tillfällen, finns en stor del av äppelsortimentet på Grönhult med (se Tabell 2, Bilaga 4).

Diskussion

Egna reflexioner om äppelsorter

Filippa (se Tabell 2, Bilaga 4) är ett äpple som inom familjen Borglund/Blomstergren uppskattas mycket. Det är ett gott ätäpple och passar bra att använda till bakning och matlagning. Smaken har en fin blandning av syra och sötma, vilken borde passa de flesta. Får äpplena bara lite sol på sig är de dessutom vackra till utseendet, då de får en söt rosa kind på det i övrigt gula skalet.

Filippa är också ett hållbart äpple som passar att lagra. Familjen Borglund/Blomstergren hade fått för sig att de skrupnade lätt och inte höll så bra i fruktkällaren under huset, men i år har detta motbevisats, då det fortfarande den 16 april 2014 fanns Filippäpplen i källaren som var hur fina som helst.

Filippaträden är "tippbärare", dvs. de har långa smala skott, där frukterna sitter långt ut på kvistarna (Nilsson, 1986). De får lätt en stor mängd vattenskott över hela stammen och kan bli stora och buskiga, med grenar som växer hit och dit och korsar varandra. Detta försvårar beskärningsarbetet och om träden inte beskurits på många år, vilket är fallet med Filippaträden på Grönhult, tar det ofta en hel eftermiddag i anspråk att klippa ett träd.

Jonathan (se Tabell 2, Bilaga 4) är ett äpple som kanske inte har den mest uppseendeväckande smaken, men som lagringsäpple är det utomordentligt. Ännu, den 16 april 2014, fanns Jonathanäpplen i fruktkällaren som såg lika vackra ut som när frukthäckarna sattes ner i källaren i november 2013.

Åkeröäpplena (se Tabell 2, Bilaga 4) på Grönhult är vackert tegelfärgade och mycket omtyckta både för det trevliga utseendets skull och för den goda smaken. Speciellt Anders Borglund är förtjust i Åkerö. De är goda att äta framåt senhösten och går att lagra några månader, men tenderar att fort bli mjöliga vid lagring.

Hösten 2013 upptäcktes något märkligt bland Åkeröträden som aldrig tidigare setts på Grönhult; på en hel del av träden var de tegelfärgade Åkeröäpplena uppblandade med gula äpplen med bara lite tegelfärgade strimmor. Detta år fanns också en hel del Åkeröäpplen som inte hade den karaktäristiska formen, utan var i stort sett runda och hade tydlig skafthåla (vilket det annars är karaktäristiskt att Åkeröäpplen inte har).

Färgvariationen har förmodligen uppstått genom en skalmutation, vilket kan inträffa hos vissa sorter som odlats mycket (Janick m.fl., 1996). Hos etablerade äppelsorter, med lång odlingstradition, har fler mutationer, som exempelvis ger upphov till variationer i skalfärgen, hunnit inträffa än hos nylicare introducerade sorter (Janick m.fl., 1996). Enligt Nilsson (1986) finns det många färgvariationer av Åkeröäpplen och det är inte ovanligt att det på Åkeröträd med tegelfärgade frukter kan finnas grenar där äpplena är ljusare i färgen.

Signe Tillisch (se Tabell 2, Bilaga 4) är ett äpple med god smak, men som lätt angrips av skurv. Äpplena blir ofta stora och är trevligt saftiga. Som lagringsäpple är de inte hållbara, utan de bör ätas under hösten. Träden är lätta att känna igen då de har typiska "piggsvin" i ändarna på grenarna, dvs. flera skott som utgår från nästan samma punkt på grenen och sticker ut som en massa taggar.

Ingrid Marie (se Tabell 2, Bilaga 4) är en trevlig äppelsort som det står många träd av på Grönhult. Även på gamla risiga träd som inte beskurits eller skötts på något sätt under många år blir Ingrid Marieäpplena ofta stora och vackert röda. Men när några av träden klipptes under våren 2013, gav det ändå ett märkbart resultat; dessa gamla träd blev helt översållade med ovanligt stora, lysande röda Ingrid Marie utan en fläck på sig och det var trevligt att plocka dessa äpplen under hösten 2013.

Cox's Orangeäpplena (se Tabell 2, Bilaga 4) blir ofta små på träden i Grönhults fruktodling, men de får en fin arom och håller sig länge i fruktkällaren och utan att skrumpna kan de ofta lagras en bra bit in på våren.

Kejsar Wilhelm (se Tabell 2, Bilaga 4) är en sort som får stora och vackra äpplen, med jämnt röd färg. Det råder delade meningar inom familjen Borglund/Blomstergren om Kejsar Wilhelm är ett gott äpple, eller om det snabbt blir mjöligt och får en otrevlig konsistens.

Sortvalen

Så länge fruktodlingen sköttes professionellt, fram till slutet av 1950-talet, stämde sortvalen väl överens med vad som rekommenderades av Sveriges pomologiska förening och representanter för yrkesmässig fruktodling i Sverige i samråd med representanter för svensk frukthandel. Man kan dock se att äppelsortimentet till stor del inte uppdaterades enligt Sveriges pomologiska förenings rekommendationer 1958, då överrensstämelsen sjönk från 70-80 % till 44 %.

Man får anta att de äppelsorter som vid olika tillfällen försålts från Alnarpssträdgårdar, och funnits uppräknade i plantskolekatalogerna, gett viktiga riktlinjer för sortvalen på Grönhult, då en stor del av sorterna som idag finns bevarade på gården funnits med i dessa kataloger vid åtminstone ett tillfälle. Omkring 17 % av äppelsorterna i Grönhults nuvarande sortiment finns upptagna i alla de plantskolekataloger som finns

med i tabellen (se Tabell 2, Bilaga 4) och ca 77 % av sorterna finns med i en till fyra kataloger. Betydelsen av dessa kataloger för Grönhults fruktodling har dock inte kunnat säkerställas.

På Grönhult finns idag 35 olika äppelsorter bevarade (se Tabell 2, Bilaga 4). I denna analys av äppelsortimentet har det framkommit att 8,6 % av sorterna haft en odlingstradition i Sverige sedan 1700-talet, 8,6 % sedan 1800-talets första hälft, 46 % sedan andra hälften av 1800-talet, 23 % sedan 1900-talets första hälft samt 6 % sedan andra hälften av 1900-talet. Den stora merparten av äppelsorterna på Grönhult har alltså odlats i Sverige sedan omkring 1850-talet till 1950-talet.

Annan intressant information som framkommit genom Tabell 2 (se Bilaga 4) är fördelningen mellan sommar-, höst- och vinterfrukt. 17 % av sorterna är sommarfrukter (med mognadstid augusti-september), 46 % är höstfrukt (med mognadstid oktober-december) och 34 % är vinterfrukt (med mognadstid i december eller senare).

Fruktfärg kan också vara av intresse och av tabellen framgår det att 29 % av äppelsorterna har röd skalfärg/ skalfärg med kraftig rodnad, 23 % har rodnad på solsidan, 31 % är rödstrimmiga och 14 % har grön/ gul skalfärg.

De gamla äppelsorternas bevarandevärde och deras nyttjande framöver

Det finns många goda skäl till att vilja bevara gamla äppelsorter inför framtiden. De är en del av Sveriges pomologihistoria och har ett stort kulturhistoriskt värde (Hjalmarsson, 2009). Men det finns också fördelar med att upprätthålla och skapa en biologisk mångfald i odlingslandskapet (Bane, 2012). Många gamla sorter har goda och varierande hälsoegenskaper, bland annat ifråga om innehållet av fenolämnen (Hecke m.fl., 2006), och har, ur ett odlingsperspektiv sett, intressanta värden (Fedor, 2001). Dessa kan exempelvis vara härdighet, motståndskraft mot skadedjur och sjukdomar (Fedor, 2001), intressanta smakegenskaper eller god lagringsduglighet (Svensson, 1903). Det är uppenbart att det finns viktiga värden hos de gamla fruktsorterna som har gjort att de haft en lång odlingstradition i vårt land.

De gamla sorterna i sig, eller kanske snarare mängden och variationen av sorter, bidrar till den biologiska mångfalden, men även bevarandet av de gamla äppelträden ökar den biologiska mångfalden på Grönhult. Gamla ihåliga träd är utmärka boplatser för många insekter, fåglar och andra smådjur (Korsgaard & Lindhard Pedersen, 2007). Den frukt som inte plockas in och blir sittande på träden, eller liggande under dem blir till vinterföda för rådjur och fasaner och andra djur. Pollinerande insekter trivs också bra på gården när fruktträden blommar och där finns så mycket annan blommande och vildvuxen växtlighet att de har gott om föda under hela växtsäsongen. Detta är viktigt för att skapa en välmående population av vilda pollinerare och andra nyttodjur (Korsgaard och Lindhard Pedersen, 2007).

Också ur försäljningssynpunkt är gamla äppelsorter intressanta då många människor har starka kopplingar till dem och ofta minns dem från sin barndom då de växte i mor- eller farföräldrarnas trädgård (Näslund, 1985). Många vill idag kunna få tag på andra produkter än standardutbudet i mataffärerna och vill gärna få nya

smakupplevelser (Jonsson, 2008). Enligt Hecke m.fl. (2006) erbjuder de gamla äppelsorterna en stor variation ifråga om sockerinnehåll, smak och arom.

I dag finns ett ökande intresse hos många konsumenter för närodlade, obesprutade och ekologiska produkter med ett bra näringsinnehåll (Linnemann m.fl., 2006). Man vill kunna få tag på fräscha och säkra livsmedel, som producerats på ett miljömässigt hållbart sätt (Linnemann m.fl., 2006).

Intresset för frukt och grönt och närproducerade produkter med goda hälsoegenskaper är på uppgång i Sverige (Jonsson, 2008). Odlingarna har minskat på många håll i landet, då många odlare av trädgårdsgrödor pensionerats under början av 2000-talet och haft svårt att finna efterträdare, men nu är livsmedelskedjornas efterfrågan på lokalproducerade livsmedelsprodukter stark (Jonsson, 2008). Från konsumenternas sida finns också en växande efterfrågan på lokala och ovanligare sorter av frukt och grönsaker (Jonsson, 2008).

Gamla äppelsorter går ofta inte att få tag på i vanliga mataffärer idag, vilket är synd då många av dem har intressanta hälsoegenskaper (Hecke m.fl., 2006). Bland annat har gamla äppelsorter ofta ett högre innehåll av fenolämnen än de sorter som odlas i stor skala i Europa idag, vilket är av intresse då ett ökat intag av dessa ämnen bland annat kan minska risken för hjärtsjukdomar och sänka kolesterolvärdet (Hecke m.fl., 2006).

Studien som gjorts av Hecke m.fl. (2006) har dock jämfört gamla äppelsorter i ekologisk produktion med nyare sorter i integrerad produktion, varvid det är svårt att med säkerhet avgöra om skillnaden i innehåll av fenolämnen beror på sorterna eller på produktionssättet. En tydligare jämförelse av sorternas fenolinnehåll hade kunnat göras om samma sorter odlats både i ekologisk och integrerad odling. I studier gjorda av Wojdylo m.fl. (2008) pekar resultaten på att nya äppelsorter har högre, eller lika högt, innehåll av fenolämnen som de äldre äppelsorter de jämförts med.

Att totalinnehållet av fenolämnen skiljer sig mellan olika äppelsorter verkar vara klarlagt, men om innehållet generellt sett är högre i äldre äppelsorter, eller kanske tvärtom i nyare sorter, tycks ännu inte ha kunnat konstateras. Det hade varit intressant att se en studie där fler sorter från Grönhults sortiment jämförts med sorter som odlas kommersiellt idag. I studien av Wojdylo m.fl. (2008) fanns bara Golden Delicious, Jonathan och Cox's Orange med av de sorter som idag finns på Grönhult.

Att äpplena på Grönhult ofta blir av lite mindre storlek än de som säljs i mataffärerna kan ha hälsomässiga fördelar, då Näslund (1985) menar att C-vitamininnehållet och innehållet av andra vitaminämnen är högst i äppelskalet och att små äpplen har mer skal än stora räknat i procent.

Ett ökande intresse för gamla äppelsorter antyder att en fruktodling av Grönhults karaktär kan visa sig vara en mycket värdefull resurs och ha framtiden för sig. I och med att restaureringsarbetet sker på fritiden, men med stort intresse och engagemang, kan långsiktiga satsningar göras.

En idé är att i framtiden ha äppelprovning på Grönhult. Dels skulle man kunna ha det som ett evenemang i sig, där folk får provsmaka de olika äppelsorterna, dels skulle

man kunna ha rundvandringar i odlingen och berätta om de olika sorternas historia medan folk får gå och smaka och välja ut sina favoritsorter att köpa med sig hem.

Jonsson (2008) menar att det har framtiden för sig att involvera kunderna i odlandet; att ordna olika evenemang och exempelvis bjuda in till självplock i odlingarna. För att öka chansen att kunderna ska komma tillbaka och rekommendera ett besök på gården/ i odlingen till sina vänner och bekanta är det också en god idé att erbjuda fler tjänster åt de besökande kunderna, som exempelvis barnpassning, café och möjlighet för barnen att få klappa husdjur (Jonsson, 2008).

Detta uppmuntrar till att vidareutveckla planerna på olika evenemang kring fruktodlingen på Grönhult, och då det på gården finns både katter och får (vilka vanligtvis har ungar varje vår) finns där också redan idag något extra att erbjuda besökare utöver fruktodlingen.

Det finns också studier som visar på att marknaden för frukt- och bärdrycker och drycker av olika slag är på uppgång och att det i dagsläget tycks finnas goda möjligheter att lyckas med produktutveckling inom denna kategori av livsmedelsprodukter (Rumpunen och Hagström, 2014). Speciellt för drycker baserade på lokala råvaror och som producerats på ett sätt som bevarat näringsämnen finns det idag ett stort intresse (Rumpunen och Hagström, 2014).

Idag finns kurser för förädling av frukt och bär till must, cider och vinäger vid t ex Centrum för innovativa drycker vid SLU-Balsgård som är inriktade mot småskalig produktion (Rumpunen och Hagström, 2014).

Man har kommit långt med tankarna om att starta tillverkning av äppelcider på Grönhult. I dagsläget finns ingen hantverksmässig cidertillverkning i Sverige (Matlandet, 2013), och då intresset för cider och andra drycker är på uppgång tycks detta kunna vara en nisch att satsa på, dvs. hantverksmässig produktion av cider av gamla äppelsorter. Äppelcidervinäger är också något som det finns intresse av att producera på Grönhult i framtiden.

En fördel med att tillverka drycker av äpplen är att även något skadad frukt med stötmärken kan användas (Marshall och Walkley, 1951). Möjliga äpplen bör dock aldrig användas till musttillverkning, då giftet patulin kan bildas när frukt angrips av mögelsvampar (Andersson, 2011). Akuta patulinförgiftningar kan orsaka diarré och kräkningar hos människor och studier på djur har visat att patulin bland annat kan ge påverkningar på immunförsvaret och ha en hämmande inverkan på tillväxten (Andersson, 2011). Man bör heller inte musta frukt från beteshagar, då dessa kan innehålla jordbakterier (Äppelfabriken, 2014). Så länge äpplena inte är övermogna och mjöliga, har det dock ingen betydelse om de har fläckar av olika slag på skalet (Äppelfabriken, 2014).

Att göra must och andra drycker av äpplena på Grönhult hade varit ett bra sätt att ta vara på frukten. En hel del av äpplena blir lite fläckiga av bland annat skrov och många blir inte särskilt stora. Exempelvis skulle man då kunna musta en del av fallfrukten, förutsatt att den inte fallit i beteshagar eller börjat mögla, och även göra must av de tidiga äppelsorterna, såsom Transparente Blanche och Sävstaholm, vilka

i dagsläget mest går till spillo. Smakmässigt är det inget fel på dessa äpplen och det är synd om de inte kan användas till något.

Experiment kring förnygring av fruktodlingen

En sak som det har pratats om på Grönhult är att genom ympning försöka förnygra fruktodlingen och på så vis bevara de gamla sorterna innan de försvinner. Under våren 2014 har några träd med äpplen av vildäpplekaraktär omympats med gamla äppelsorter.

Det finns också flera gamla äppelträd på gården som skjutit rotskott och kanske kan dessa små skott grävas upp och användas som grundstammar. Detta har provats under våren 2014, där ett litet rotskott från ett Melonäppleträd har grävts upp och planterats på Nedersta Lyckan (se karta, Bilaga 2). På detta lilla äppelträd har sedan Filippa ympats in och förhoppningsvis ska trädet kunna etablera sig väl på sin nya växtplats och, om ympningen lyckats, med tiden kunna bära Filippaäpplen.

Kärnor från äpplen av ett flertal olika sorter har också såtts, vilka familjen hoppas ska kunna växa upp och bli lämpliga grundstammar att ympa på. Tanken är också att låta några av dessa kärnsådda äppelträd få växa upp, varvid man kan se om någon av "de nya sorterna" blir lyckad och får intressanta smakmässiga egenskaper exempelvis. Enligt Näslund (2014) får sådana kärnsådder vanligen illasmakande äpplen, som ofta är sura, beska eller enbart söta, men har man tur kan man på detta vis få fram äppelträd med god frukt.

Försök har under våren 2014 påbörjats med att sticklingsföröka äpple på Grönhult. Förhoppningen är att åtminstone några av dessa sticklingar ska slå rot, varvid man då får fram nya små träd av samma sort som det träd från vilket sticklingen togs. Dessa träd skulle således bli äppelträd på egen rot.

De flesta fruktslag är svåra att föröka med vedartade sticklingar och även med behandling av växthormoner kommer bara ett fåtal, eller inga alls, av sticklingarna att bilda rötter (Division of Agriculture and Natural Resources, University of California, 2014). Hartmann m.fl. (1965) menar dock att sticklingsförökning är ett snabbt och billigt sätt att producera äppelgrundstammar på, om rotningsförmågan bara förbättras genom förbehandling med växthormoner och uppvärmning av skottbaserna.

Ett annat experiment för förökning av äppelträd som påbörjats på Grönhult är jordslagning av äppelgrenar på träd. Man hoppas att det ska kunna bildas rötter på grenen och att den så småningom ska kunna bli ett nytt träd. Till att börja med testas detta på gårdens enda Bodil Neergaardträd, där stammen i stort sett helt knäckts av och mestadels ligger på marken, men ännu lever.

I början av 1800-talet föll en gren från ett äppelträd i Källslättens trädgård, ca en mil söder om Falun, vilken man kastade jord på (Stenson, 1943). Grenen slog sedan rot och växte vidare och bar rikligt med frukt ännu på 1940-talet (Stenson, 1943). Det så kallade Gubbäppet, vilket planterats på 1640-talet, fick på detta sätt en avläggare av samma sort som ursprungsträdet (Stenson, 1943).

Andra idéer kring fruktodlingens framtid

Fåren på Grönhult är stora äppelälskare, vilket gav Lena Blomstergren idén att börja sälja foderäpplen. Detta har nu gjorts under två vintrar (2012-2013 och 2013-2014) och intresset för det verkar vara mycket stort. Foderäpplen har bland annat sålts till folk som vill mata fåglar, utfodra rådjur, kor, grisar eller hamstrar eller tillverka äppelmust. Under vintern 2013-2014 såldes omkring 1 ton äpplen för 4 kr/ kg i 15-kilossäckar. En kallare och snörikare vinter kan man räkna med att kunna sälja ännu mer, då intresset helt klart verkade vara störst under sådana (korta) perioder denna vinter.

Biodling är något som det också funderats lite på. Det har tidigare bedrivits på Grönhult, både av doktor Ammitzböll, som startade fruktodlingen, och av Josef Rydner på 1940- och 50-talet. En hel del vilda bin och humlor finns på Grönhult idag, men pollinationen skulle nog bli ännu bättre om det även fanns en biodling på gården.

Enligt Jensen (2008) kan skördemängden i en fruktodling öka med upp till 70 % om pollinationen varit god, vilket kan säkerställas genom insättning av honungsbin eller jordhumlor (helst en kombination av dem båda, då de är aktiva vid olika temperaturer) i odlingen. Kvaliteten på frukten blir också bättre vid god pollination och frukterna blir ofta både större och mer regelbundna i formen (Jensen, 2008).

Slutsatser

Fruktodling i Vångabygden och inte minst på Grönhult har haft en lång och intressant historisk utveckling.

Grönhults fruktodling har haft, och har fortfarande, ett stort sortiment av äppelsorter.

Så länge fruktodlingen drevs professionellt stämde sortvalen väl överens med de generella sortrekommendationer som funnits under olika tidsperioder.

Efter några år av utebliven skötsel av fruktodlingen har flera restaurerings- och bevaringsåtgärder initierats på Grönhult.

Grönhults tillgångar passar väl in för att uppfylla dagens behov och önskemål inom livsmedel och turism.

Framtiden ser ljus ut för Grönhults fruktodling.

Referenslista

- Ammitzböll, T. (2013). *Ivar Frederik Christian Ammitzböll: 1847 - 1934*. Solentro: Tomas Ammitzböll.
- Andersson, A-S. (2011). Gör inte must av äpplen som börjat ruttna. *Pomologen* nr 2, 2011. Tillgänglig: <file:///C:/Users/Linn/Downloads/Patulin.pdf> [2014-06-03].
- Bane, P. (2012). *The Permaculture Handbook – Garden Farming for Town and Country*. Canada (Gabriola Island): New Society Publishers.
- Dahl, C.G. (1943). *Pomologi del 1: Äpplen*. Andra upplagan. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Division of Agriculture and Natural Resources, University of California (2014). *Propagation: cuttings*. University of California (online). Tillgänglig: http://homeorchard.ucanr.edu/The_Big_Picture/Propagation/ [2014-05-16].
- Eneroth, O. (1866). *Handbok i svensk pomologi*. Stockholm: Nordstedt.
- Fedor, J. (2001). *Organic Gardening for the 21st Century*. Hong Kong: Frances Lincoln Ltd.
- Hartmann, H.T., Hansen, C.J., Loreti, F. (1965). *Propagation of apple rootstocks by hardwood cuttings*. California Agriculture (online). Tillgänglig: <http://ucce.ucdavis.edu/files/repositoryfiles/ca1906p4-59136.pdf> [2014-05-16].
- Hecke, K., m.fl. (2006). Sugar-, acid- and phenol contents in apple cultivars from organic and integrated fruit cultivation. *European Journal of Clinical Nutrition*, vol. 60, ss. 1136-1140. Tillgänglig: <http://www.nature.com/ejcn/journal/v60/n9/full/1602430a.html> [2014-05-09].
- Hedin, E. (1996). Skånes sista vildmark. I: Oredsson, S. (red.) *Oppmanna – Vånga Hembygdsförening: Årsskrift 1996*. Karlskrona: Abrahamsons Tryckeri AB, ss. 32-39.
- Hjalmarsson, I. (2009). Introduktion. I: Hjalmarsson, I. (red.) *POM – Programmet för Odlad Mångfald: Här bevaras våra svenska fruktsorter*, CBM:s skriftserie 16. Lund: Grahns tryckeri AB, ss. 6-7.
- Janick, J., Cummins, J.N., Brown, S.K., Hemmat, M. (1996). Apples. I: Janick, J. & Moore, J.N. (red.) *Fruit breeding, Volume 1, Tree and Tropical Fruits*. New York: John Wiley, ss. 1-77.
- Jensen, K. (2008). Jordbruksinformation 6 – 2008: *Pollinering i ekologisk frukt- och bärödling*. Jordbruksverket (online). Tillgänglig: http://www2.sjv.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_jo/jo08_6.pdf [2014-05-16].
- Jonsson, P. (2008). Miljöartikel 4 (8) 2008: *Närproducerad frukt och grönt – hur arbetar vi för att möta den ökade efterfrågan?* Hushållningssällskapet (online). Tillgänglig: <http://hush.se/attachments/64/2721.pdf> [2014-05-09]
- Jönsson, N. (1949). *Ur Grönhults krönika: En skånsk lantmans dagbok från husbehovsbränningens glansperiod*. Malmö: Stenström & Bartelson, Boktr. AB.

- Korsgaard, M., Lindhard Pedersen, H. (2007). *Frugt og baer*. Århus: Lantbruksforlaget.
- Kristianstadsbladet (1930). Gårdar och släkter: Grönhult. *Kristianstadsbladet* 24 mars.
- Kristianstadsbladet (1933). Ett och annat från den härliga Vångabygden. *Kristianstadsbladet* 5 augusti.
- Kristianstadsbladet (1941). Frukttodling i Villandsbygden. *Kristianstadsbladet*.
- Kristianstadsbladet (1950). Frukträden i V. Vånga digna mot skörd under väldiga gyllene bördor: Besök på Grönhult, där Kristianstadsdoktor fick första fruktiden och där tant Grå och röd går igen i krinolin. *Kristianstadsbladet* 14 augusti.
- Kristianstadsbladet (1955). Strövtåg i Vångabygden: Det sägenrika Grönhult och en släktgårds förfall. *Kristianstadsbladet* 18 maj.
- Lantmäteriverket, genom programprodukten AutoKa-Vy (2010). Karta över Grönhult.
- Lindgren, H. (1950). Vångabygden en frukttodlingsbygd. I: Oredsson, S. (red.) *Oppmanna – Vånga Hembygdsförening: Årsskrift 2000*. Knisslinge: Knisslinge Acc. Tryckeri, ss. 61-67.
- Linnemann, A.R., m.fl. (2006). Consumer-driven food product development. *Trends in Food Science & Technology*, vol. 17, ss. 184-190.
- Marshall, C.R., Walkley, V.T. (1951). Some aspects of microbiology applied to commercial apple juice production. I. Distribution of microorganisms on the fruit. *Journal of Food Science*, vol. 16, ss. 448-456. Tillgänglig: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2621.1951.tb17403.x/abstract> [2014-05-19].
- Matlandet (2013). *Nybildade Ciderfrämjandet bäddar för unik svensk cider*. Matlandet (online). Tillgänglig: <http://matlandet.se/365/nybildade-ciderframjandet-baddar-for-unik-svensk-cider/> [2014-05-16].
- Möller, P. (1912). En ny turistled utmed Kristianstad - Immelnjärnvägen. I: Svenska Turistföreningens Årsskrift 1912. Projekt Runeberg (online). Tillgänglig: <http://runeberg.org/stf/1912/0127.html> [2014-05-15].
- National Fruit Collection (2014). *Kaiser Wilhelm*. National Fruit Collection (online). Tillgänglig: <http://www.nationalfruitcollection.org.uk/full2.php?id=3129&&fruit=apple> [2014-05-16].
- Nilsson, A. (1986). *Våra äppelsorter: deras historia, egenskaper och kännetecken*. Stockholm: Allmänna Förlaget AB.
- Näslund, G.K. (1985). *Äppelboken*. Kristianstad: Rabén & Sjögren.
- Näslund, G.K. (2014). *Vildaplar och odlade aplar*. Görel Christinas äppelskola (online). Tillgänglig: <http://www.karnhuset.com/Appelskola/appelskola.htm#top> [2014-05-15].

Rumpunen, K., Hagström, G. (2014). *Välkommen till Centrum för Innovativa Drycker på Balsgård!* Centrum för Innovativa Drycker (online). Tillgänglig: http://innovativadrycker.slu.se/Centrum_for_innovativa_drycker/Valkommen.html [2014-05-16].

Sonesson, N. (1965). *Sonessons stora trädgårdsbok: Del 1*. 2 uppl. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Stenson (1943). Ett hängivet experimentarbete i Pomonas tjänst. *Falu länstidning Dalpilen* 27 november.

Svensson A. (1903). Sveriges pomologiska förenings årsskrift 1902, tredje årgången. *Ekonomisk Tidskrift*. vol. 5. ss. 409-422. Tillgänglig: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/3436840.pdf?acceptTC=true&jpdConfirm=true> [2014-05-06].

Wilhelmssons (1956). *Sortlista för äpplen för den yrkesmässiga fruktodlingen*. Stockholm.

Wojdylo, A., Oszmiański, J., Laskowski, P. (2008). Polyphenolic compounds and antioxidant activity of new and old apple varieties. *Journal of agricultural and food chemistry*, vol. 56 (15), ss. 6520-6530. Tillgänglig: <http://pubs.acs.org/doi/pdf/10.1021/jf800510j> [2014-06-04].

Äppelfabriken (2014). *Musteriet*. Äppelfabriken (online). Tillgänglig: <http://www.appelfabriken.se/Musteriet.html> [2014-05-16].

Muntliga källor:

Blomstergren, L. (2014). Personlig kommunikation, intervju. 8 maj.

Borglund, A. (2014a). Personlig kommunikation, intervju. 20 april.

Borglund, H. (2014b). Personlig kommunikation, intervju. 6 april, 18 april.

Borglund, I. (2014c). Personlig kommunikation, intervju. 6 april.

Jonsson, P. (2014). Personlig kommunikation, intervju. 23 april, 5 maj.

Kjellberg, E. (2014). Personlig kommunikation, intervju. 23 april.

Nilsson, E. (2014). Personlig kommunikation, intervju. 3 maj.

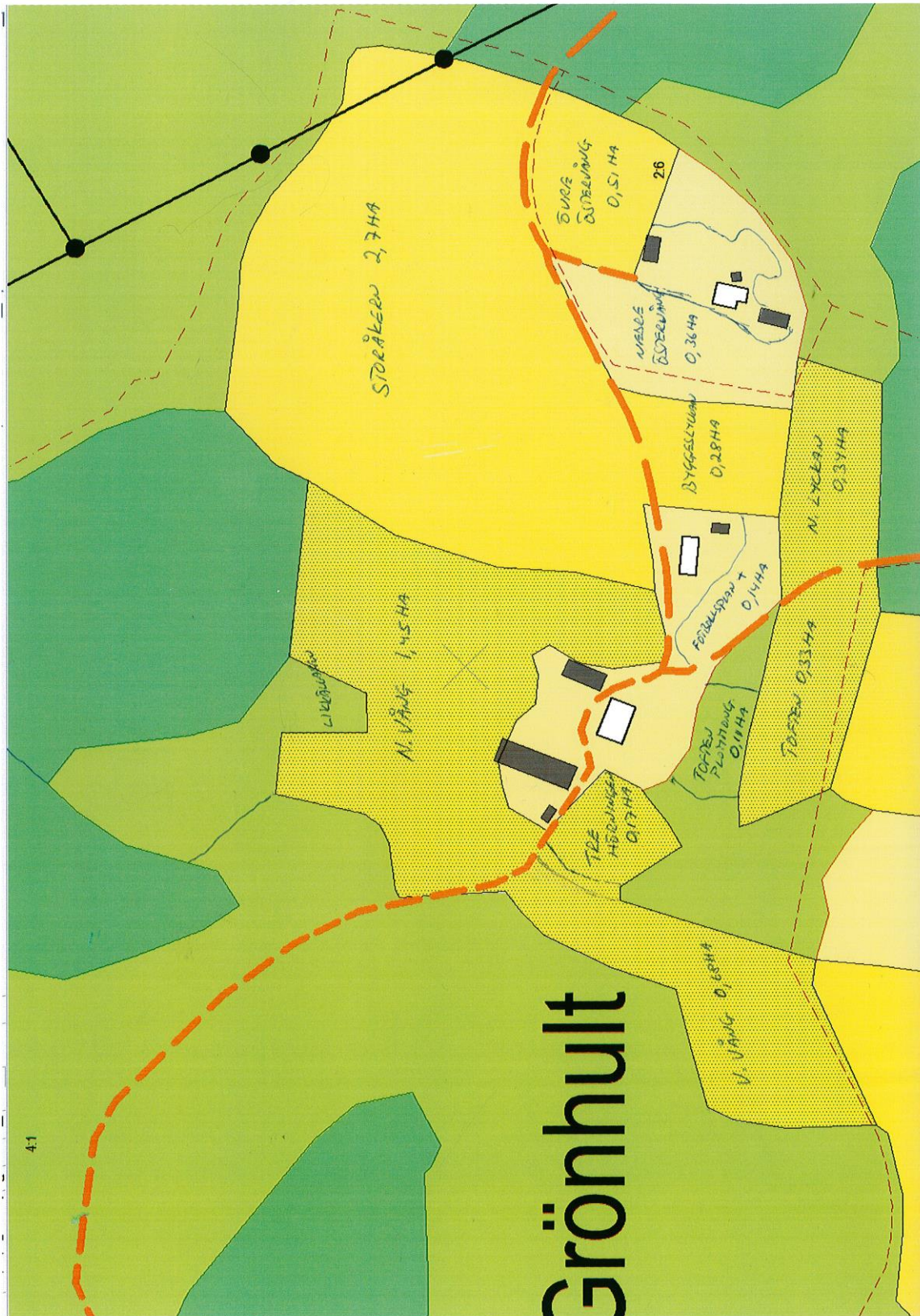
Bilaga 1

Tabell 1. Grönhults ägare.

Ägare av Grönhult	Årtal då de haft gården i sin ägo	Ref.
Anders Borglund och Lena Blomstergren	2009 -	Blomstergren, 2014
Hans och Ingeborg Borglund	1967-2009	Borglund, 2014a
Emmy Rydner	1960-1967	Borglund, 2014a
Josef Rydner	1939-1960	Borglund, 2014a
Bengt Nilsson	1929-1939	Jonsson, 2014
Ivar Ammitzböll, ingenjör	1910-talet (oklart exakt årtal)-1929	Jönsson, 1949; Jonsson, 2014
Ivar Ammitzböll, läkare	1894-1910-talet (oklart exakt årtal)	Hedin, 1996
Ammitzböll, Överinspektör	1892-1894	Hedin, 1996
Ored Oredsson	1860-talet?-1892	Kristianstadsbladet, 1930
Ored Olsson	1810-talet-1860-talet?	Kristianstadsbladet, 1930
Svenborg Åkasdotter	1803-1810-talet	Kristianstadsbladet, 1930
Ola Oredsson	1786-1803	Kristianstadsbladet, 1930
Karna Bodelsdotter	1770-1786	Kristianstadsbladet, 1930
Ored Olofsson (Olsson)	1752-1770	Kristianstadsbladet, 1930
Olof Mattsson	1714-1752	Kristianstadsbladet, 1930
Gunhild Lassesdotter	1712-1714	Kristianstadsbladet, 1930
Matz Olofsson	Slutet av 1670-talet-1712	Kristianstadsbladet, 1930
Olof Nielsen	1641-slutet av 1670-talet	Kristianstadsbladet, 1930
Niels Matzen	Början av 1600-talet-1641	Kristianstadsbladet, 1930
Matz Skredder	1580-talet-början av 1600-talet	Kristianstadsbladet, 1930

Bilaga 2.

Karta över Grönhults åkrar

Lantmäteriverket (2010).

Bilaga 3.

Speciella Äppelträd i Grönhults fruktodling.

På Grönhult finns många gamla äppelträd med speciellt utseende. I denna bilaga finns bilder på och viss information om ett urval av dessa. Träden har valts utifrån deras ovanlighet i sortimentet, intressanta historia och/ eller speciella utseende.

Kalmar Glasäpple?

I hörnet mellan Norrevång och Storå kern (se karta, bilaga 2), på en skuggig plats nästan i skogskanten, står ett gammalt äppelträd vilket Borglund (2014a) påstår är Kalmar Glasäpple. Detta träd har inte burit frukt under de senaste åren, men nu, våren 2014, har det en hel del blomknoppar och förhoppningen är att det ska finnas tillräckligt med frukt på trädet till hösten för att en säkrare sortbestämning ska kunna göras.

Äppelträd, eventuellt av sorten Kalmar Glasäpple. Foto: Linn Borglund (2014)

Ölands Kungsäpple?

Längst upp i det sydöstra hörnet av Storåkern (se karta, bilaga 2), i väggkanten, står ett mycket risigt äppelträd. Hösten 2013 fanns ett enda äpple på detta träd. Äpplet var stort och vackert, med lysande röd färg. Till utseendet påminde äpplet mycket om Ölands Kungsäpple, men om så verkligen är fallet är oklart. Kanske kommer det att finnas fler äpplen på trädet under hösten 2014, varvid det kan bli lättare att avgöra sorttillhörigheten.

Äppelträd, eventuellt av sorten Ölands Kungsäpple. Foto: Linn Borglund (2014).

Röd renett

Ett äppelträd har räddats från skogen som vuxit upp omkring det intill gårdesgården i det sydvästra hörnet av Norrevång (se karta, bilaga 2). Enligt Borglund (2014a) är detta träd av sorten Röd renett, vilket det tidigare stod många träd av på Norrevång. Dahl (1943) menar att röda renetter är en grupp inom renetterna, i vilken bland annat Jonathan, Adamsparmän och Baumanns renett ingår. Detta träd lär inte vara av sorten Jonathan, då det är en sort som Borglund (2014a) känner väl till, utan är kanske någon av de andra sorter som Dahl (1943) föreslår. Denna vår, år 2014, är äppelträdet översållat av blomknoppar, så med stor sannolikhet ska äpplena kunna sortbestämmas till hösten.

Äppelträd, eventuellt av sorten "Röd renett". Foto: Linn Borglund (2014)

Husmoder?

I kanten av Byggeslyckan, mot Storåkern till (se karta, bilaga 2), står ett ihåligt litet äppelträd. Borglund (2014a) tror att trädet är av sorten Husmoder, men Borglund (2014b) menar att det är det inte och att man inte vet vilken sort det är.

Trädet verkar ha kommit in i vartannat årsbäring, då det 2012 var gott om äpplen på det, medan det 2013 inte fanns ett enda äpple på trädet. Det blommar fint nu våren 2014 och förhoppningsvis ska äpplenas sorttillhörighet kunna undersökas närmare till hösten.

Äppelträd, eventuellt av sorten Husmoder. Foto: Linn Borglund (2014).

Gravensteiner-hybrid?

Mellan fotbollsplanen och Byggeslyckan (se karta, bilaga 2) står ett märkligt gammalt äppelträd. På 1980-talet var detta träd vildvuxet och risigt, då det sedan länge varit försummat i fråga om beskärning. Anders Borglund och Lena Blomstergren som vid denna tid bodde i Stugan, mycket nära där trädet står, restaurerade trädet och gav det mycket kärlek och omtanke under 1980-talet.

Senare har äppelträdet fått ett allt konstigare utseende; långt ner på trädet går det ut en tjock gren parallellt med marken, vilken har "satt ben på sig själv" och sedan, ett par meter från huvudstammen, växer rakt uppåt som ett eget träd.

Äppelsorten har av Borglund (2014a) bedömts som en "Gravensteiner-hybrid". Utseendemässigt påminner äpplena till viss del om Gravensteiner, de är gula med röda strimmor och fläckar, men till formen är de rundare än vanliga Gravensteiner. Smakmässigt är de utmärkta och även smaken liknar Gravensteiner. Dessa äpplen mognar dock betydligt tidigare, vanligen redan i augusti, vilket är det starkaste argumentet mot att det skulle vara ett Gravensteinerträd (då Gravensteiner mognar i november-december). Möjligen kan trädet ha uppstått från en Gravensteinerkärna, men kring detta kan man enbart spekulera.

Äppelträd, eventuellt av sorten "Gravensteiner-hybrid". Foto: Linn Borglund (2014)

Smultronäpple/ Röd Sommarkalvill

På Toften (se karta, bilaga 2) står Grönhults enda träd av sorten "Smultronäpple". Genom efterforskningar i pomologier har det framkommit att detta träd förmodligen är Röd Sommarkalvill. Enligt Nilsson (1986) har Röd Sommarkalvill kallats för Smultronäpple och mognadstid och fruktutseende hos äpplena på trädet verkar stämma bra överens med beskrivningen på denna sort.

Trädet är idag i dålig kondition och stammen är till stora delar ihålig, bland annat på grund av en incident 2012 då en brasa placerats för nära trädet och den torra veden i trädstammen fattade eld. Elden i trädet släcktes snabbt, men hann ställa till med viss skada. En stor gren på trädet har också skadats i en storm våren 2013. Denna lever fortfarande, men lutar sig mot marken.

Ännu hösten 2013 bar trädet mycket frukt. Äpplena är ljusgula med röda, nästan rosaaktiga strimmor. Smakmässigt är de goda, men hållbarheten är kort. De mognar i september och är goda under ett par veckors tid, sedan blir de fort mjöliga och glasaktiga inuti.

Äppelträd av sorten "Smultronäpple"/ Röd Sommarkalvill. Foto: Linn Borglund (2014).

Blenheim Orange

På Toften (se karta, bilaga 2) står också ett stort gammalt äppelträd av sorten Blenheim Orange. Enligt Dahl (1943) har man i trakten kring Ekestad, ca två mil från Grönhult, skiljt mellan Blenheim Orange och vanlig Blenheim, som i trakten kallats för "Hushålls-Blenheim".

Detta träd ser stort och ståtligt ut om man tittar från ett håll, men går man runt trädet ser man att det egentligen är ihåligt. Enligt Borglund (2014b) var äppelträdet gammalt redan på 1940-talet och det diskuterades då om det skulle röjas bort, men man lät det stå kvar.

Trädet bär ännu en del frukt, men hösten 2013 var det inte mer än att det knappt fyllde en frukthäck (vilken rymmer 15 kg). Borglund (2014a) menar att Blenheim Oranges äpplen är gulare än äpplen av vanlig Blenheim.

Äppelträd av sorten Blenheim Orange. Foto: Linn Borglund.

Arreskov

På Norrevång, nära skogskanten (se karta, bilaga 2), finns ett lustigt Arreskovträd. Ca en meter upp på stammen går två tjocka grenar ut i nästan 90°-vinkel, vilket gör att det ser ut som om trädet har armar. Det ser ut att vara ett gammalt träd och bär inte mycket frukt, hösten 2013 fanns endast ett fåtal äpplen på trädet.

Arreskovträd med "armar". Foto: Linn Borglund (2014).

Belle de Boskoop

På Västervång (se karta, bilaga 2) finns flera äppelträd där stammen först har en viss tjocklek och sedan, en bit upp på stammen sväller ut och har en större diameter resten av vägen. Bland annat kan detta ses på ett gammalt Belle de Boskoopträd.

Borglunds (2014a) teori är att träden vuxit så på grund av att harnätet suttit på för länge och det är möjligt att så är fallet. Sonesson (1965) menar att strangulering är en metod för att förbättra träden blom- och fruktsättning som länge använts av fruktodlare med experimenteringsintresse. Strangulering går ut på att man placerar ett band av zinkplåt runt stammen, vilket slitsats upp för att kunna vikas utåt i takt med att stammen sväller, och fäster det med en metalltråd (Sonesson, 1965). Ovanför bandet ansamlas assimilat, dvs. organiska ämnen som bildats av bladen i trädkronan, och som hindras från att försvinna längre neråt i trädet (Sonesson, 1965).

Det är osäkert om dessa äppelträd har strangulerats medvetet, för detta finns det inget belägg, men kanhända har effekten ändå blivit likartad på dessa träd. Då de nu är gamla och inte blivit beskurna på ett antal år, är det dock svårt att avgöra om det har någon effekt på blombildning och fruktsättning.

Belle de Boskoopträd, samt närbild av den "strangulerade" stammen. Foto: Linn Borglund (2014)

Bilaga 4

Tabell 2. Äppelsorter som idag finns på gården Grönhult.

Sort	Introduktionsår i Sverige	Alnarpsträdgårdars katalog	Ursprungsland	Mognadstid	Fruktskalsfärg	Svensk mandatsort (enligt POM)	Anmärkning	Ref.
Close	1930-talet	1962	USA	Slutet av juli till mitten av augusti	Röd	Nej	Okända föräldrar. Relativt motståndskraftig mot sjukdomar. Härdig inom zon I och II.	Nilsson, 1986
Transparente Blanche	1890-talet	1902, 1918, 1936, 1945, 1962	Troligen först odlad i baltiska staterna och delar av Ryssland	Augusti	Ljusgrön till gulvit	Ja	Träden kan angripas av kräfta, är i övrigt friska. Härdig till zon VI.	Nilsson, 1986
Sävstaholm	1850-talet	1902, 1918, 1936, 1945, 1962	Sverige	Början till mitten av september	Ljusgrön till gulvit med ljusröda strimmor	Ja	Svensk lokalsort. Uppstått genom kärnsådd vid Sävstaholms slott på 1830-talet. Härdig till zon IV.	Nilsson, 1986
Röd Sommarkalvill	1750-talet		Frankrike	September	Gul eller gröngul med livligt karmosinröda strimmor	Ja	Odlats i Sverige sedan mitten av 1700-talet. Har även kallats Smultronäpple. Härdig till zon III, dock på platser med varmare jord.	Nilsson, 1986
Alice	1964		Sverige	Slutet av september	Nästan helt röd	Ja	Balsgårdssort. Uppstått genom en kärnsådd efter fri	Nilsson, 1986

							avblomning av Ingrid Marie-äpple 1943. Härdig till zon IV.	
Hanaskogsäpple	1880-talet		Sverige	September till början av oktober	Gröna punkter på vitgul botten	Ja	Svensk lokalsort. Uppkom genom kärnsådd vid Hanaskogs trädgård omkring 1873, troligen av ett kanikeräpple. Härdig inom zon I.	Nilsson, 1986
Arreskov	Slutet av 1800-talet	1902, 1918, 1936, 1945	Danmark	Början av, eller senare i, oktober	Ljusedgul med gröngula partier och svag rodnad på solsidan	Nej	Introducerades på en utställning i Köpenhamn under namnet Gravensteiner från Arreskov. Uppstod från kärnsådd av Gravensteinerkärnor. Har senare kallats enbart Arreskov. Härdig till zon III.	Nilsson, 1986
James Grieve	Början av 1900-talet	1918, 1936, 1945, 1962	Storbritannien	Oktober	Gul, lätt rodnad på solsidan	Nej	Härstammar från den engelska äppelsorten Potts Seedling. Drogs upp av James Grieve; därav namnet. Spreds från 1890 av en plantskola i Edinburgh. Fick senare stor uppmärksamhet i England. Härdig till zon III.	Dahl, 1943

Ölands Kungsäpple	1850-talet	1902, 1918		Oktober	Gulaktig grundfärg, vilken vanligen helt döljs av röd täckfärg	Ja	Oklart ursprung. Har odlats länge på Öland. Härdig till zon III.	Dahl, 1943
Kejsar Wilhelm	Troligen 1900-talets första hälft		Tyskland	Oktober	Grön med orange täckfärg	Nej	Upptäcktes omkring år 1800 och blev introducerad vid 1800-talets mitt.	National Fruit Collection , 2013
Aroma	1973		Sverige	Senare delen av oktober	Gul grundfärg, lysande röd solsida	Ja	Balsgårdssort. Korsning mellan Ingrid Marie och Filippa. Namnet hänsyftar på sortens fina arom och smak. Härdig till zon III.	Nilsson, 1986
Lobo	1930-talet	1962	Kanada	Oktober eller senare	Nästan helt täckt med vacker mörkröd färg	Nej	Uppstod genom kärnsådd av McIntoshäpple. Mycket härdig sort, upp till zon IV.	Nilsson, 1986
Cox's Pomona	Början av 1900-talet	1902, 1918, 1936, 1945, 1962	England	November	Gulvit med klarröda strimmor	Ja	Anses ha uppstått genom kärnsådd av Ribstonkärnor 1825, samma sådd ur vilken även Cox Orange lär ha uppkommit. Härdig till zon IV.	Nilsson, 1986
Ingrid Marie	1930-talet	1962	Danmark	November	Gulgrön med mörkröd, marmorerad täckfärg	Nej	Uppstod genom kärnsådd omkring 1910. Är av renettyp. Härdig till zon III.	Nilsson, 1986

Wealthy	1880-talet	1902, 1918	USA	November	Större delen av frukten är rödstrimmig över en gul botten	Nej	Uppkom genom kärnsådd av paradisäpplet Cherry Crab. Mycket hårdig, till zon V.	Dahl, 1943
Husmoder	Början av 1900-talet	1936, 1945	Tyskland	November	Gulgrön till gul, livlig täckfärg på solsidan	Ja	Har odlats länge i Tyskland och uppkom troligen där. Hårdig i zon I och II.	Nilsson, 1986
Maglemer	1880-talet	1902, 1918, 1936, 1945	Danmark	Senare delen av november	Ljust gröngul till gulvit med strimmig, ljusröd täckfärg	Ja	Okänt ursprung. Odlats på Lolland sedan 1700-talets andra hälft. Har kallats Alfred Hages Æble. Fick senare namn efter orten Maglemer på Lolland. Blev mer känd i Sverige vid början av 1900-talet. Hårdig till zon III.	Dahl, 1943
Åkerö	1850-talet	1902, 1918, 1936, 1945, 1962	Sverige?	Slutet av november till början av december	Flera färgvariationer finns. Vanligen är äpplena gulvita och mer eller mindre täckta med en ljust tegelröd rodnad.	Ja	Moderträdet är planterat år 1759 och finns kvar än idag. Oklart ursprung. Anses ha uppstått genom kärnsådd. Kom troligen som liten planta från Holland till Åkerö gård 1759. Hårdig till zon III, på lämplig grundstam även i zon IV och V.	Dahl, 1943

Gravensteiner	Slutet av 1700-talet	1918, 1936, 1945, 1962	Danmark	November - december	Gul till guldgul med röda strimmor eller prickar	Ja	Omdiskuterat, oklart ursprung. Moderträdet fanns på slottet Graasten (Gravenstein på tyska). Härdig inom zon I och gynnsamma delar i zon II.	Dahl, 1943
Röd Gravensteiner	1860-talet	1936, 1945, 1962	Tyskland	November - december	Stark rodnad med kraftiga röda flammor på något ljusare yta	Ja	Skalmutation av vanlig Gravensteiner. Härdig inom zon I och gynnsamma delar i zon II.	Dahl, 1943
Signe Tillisch	Omkring 1890	1902, 1918, 1936, 1945, 1962	Danmark	November - december	Ljusgrön till ljusgul, eventuellt med orangeröd rodnad	Ja	Uppstod genom kärnsådd. Angrips lätt av skorv. Härdig till zon IV.	Dahl, 1943
Cox's Orange	Omkring 1865	1918, 1936, 1945, 1962	England	November - december	Gröngul med röda strimmor/ röd marmorering	Ja	Anses ha uppstått genom kärnsådd av Ribstonkärnor av bryggare R Cox 1825, från vilken även Cox Pomona blev till. Till södra delarna av Sverige kom sorten på 1890-talet. Härdig inom zon I och II, möjligen även varmare platser i zon III.	Nilsson, 1986

Filippa	1890-talet	1902, 1918, 1936, 1945	Danmark	December	Gul med rödstrimmig solsida	Ja	Uppstod genom kärnsådd av okända äpplekärnor runt 1880. Fick certifikat som förstklassig sort av dansk kommitté för fruktbedömning. Härdig till zon III.	Nilsson, 1986
Gul Richard	1860-talet	1902, 1918, 1936, 1945	Tyskland	December	Grön, eventuellt med violetteröd till ljus tegelfärgad rodnad	Nej	Har haft många namn och förväxlat med andra sorter. Osäker historia. Har troligen kommit från Mecklenburg i Tyskland. Spreds rätt mycket i Sverige på 1890-talet. Härdig framför allt inom zon I och varmare delar av zon II, skadas i övriga zoner lätt av frost.	Dahl, 1943
Melonäpple	1790-talet	1902, 1918, 1936		December	Ljusgrön till gulvit med röda strimmor och marmorering	Ja	Oklart ursprung. Har länge odlats i Tyskland och Sverige. Härdig inom zon I och varmare delar av zon II.	Dahl, 1943
Ribston	1830-talet	1902, 1918, 1936, 1945, 1962	England	December - januari	Gröngul med brunröd rodnad på solsidan	Nej	Oklart ursprung. Har spridits i England sedan 1700-talets senare del. Härdig till zon III.	Dahl, 1943

Kalmar Glasäpple	Troligen sedan 1700-talet	1918		December-januari	Ljust gulvit, ofta med brunröd till klarröd rodnad utan strimmor	Ja	Oklart ursprung. Har kallats Spansk renett. Odlats mycket länge i Sverige, framför allt på Gotland och vid Kalmar. Härdig inom zon I och II.	Dahl, 1943; Eneroth, 1866
Dronning Louise	1890-talet	1902,	Danmark	Januari	Gulgrön med brunröda/röda strimmor	Nej	Fick en utmärkelse som förstklassig sort 1892. Spreds sedan snabbt inom Danmark och till närliggande länder. Härdig inom zon I och II.	Nilsson, 1986
Laxton's Superb	Omkring 1930	1936, 1945, 1962	England	Januari	Gulgrön med dyster, rödbrun täckfärg	Nej	Korsning mellan Cox Orange och Wyken Pippin. Tendens till vartannat årsbäring. Härdig till zon III.	Nilsson, 1986
Blenheim	Mitten av 1800-talet	1902, 1918, 1936	England	Januari	Gul med röda strimmor	Nej	Ställdes ut i London 1818 och vann popularitet. Spreds efter det snabbt inom England. Inom kort även till andra länder. Låg härdighet, trivs på lätta jordar i soliga, skyddade lägen.	Dahl, 1943
Blenheim Orange			Sverige?			Nej	I trakten kring Ekestad, norr om Kristianstad, skilde man på "Hushålls-Blenheim" och	Dahl, 1943

							Blenheim Orange. Den senare ansågs ha frukter med bättre smak och finare arom.	
Röd renett (Adamsparmän och Baumanns renett)	1820-talet (Adamsparmän), mitten av 1800-talet (Baumanns renett)	1918 (Baumanns renett)	England respektive Belgien	Januari	Gröngul/blekgul med kraftig rodnad (Adamsparmän och Baumanns renett)	Nej	Enligt Carl G. Dahl är röda renetter en grupp av renetter, där exempelvis Jonathan, Adamsparmän och Baumanns renett ingår. Härdiga inom zon I, även zon II för Baumanns renett.	Dahl, 1943; Nilsson, 1986
Bodil Neergaard	Omkring 1850	1936	Danmark	Januari till början av februari	Gul, eventuellt med orangefärgad rodnad på solsidan	Nej	I en betesmark på Lolland fann man omkring 1850 ett äppleträd med tilltalande egenskaper, vilket blev moderträdet till Bodil Neergaard. Härdig inom zonerna I och II.	Dahl, 1943
Belle de Boskoop	1860-talet	1918, 1936, 1945, 1962	Holland	Februari	Gröngul till gul, eventuellt med rodnad och röda strimor på solsidan	Nej	Började säljas från plantskolor i Holland till norra Europa på 1860-talet. Härdig i zon I och kanske även zon II, på platser med gynnsamt klimat och lätt jord.	Dahl, 1943
Jonathan	1820-talet		USA	Mognar sent på våren och kan ibland	Rodnad täcker nästan hela frukten med	Nej	Uppstod genom kärnsådd av Esophus Spitzenburgäpple i	Dahl, 1943

				hålla ända till sommaren	vackert lysande, klarröd färg		Albany. Härdig inom zon I.	
--	--	--	--	--------------------------	-------------------------------	--	----------------------------	--

